

Články z Respektu z let 2003-2005 věnované Kubě

2003	1
Milion let ve vězení	1
Castrův úder	5
Noční můry Fidela Castra	7
Rozhovor s vedoucím Delegace Evropské komise Ramirem Cibriánem o vztahu Evropské unie ke Kubě a věznění odpůrců režimu.	8
Hanba Fidelovi	9
Fidelovi to stále prochází	11
Strach nad Buena Vista	12
2004	16
Západoevropané to nepochopí	17
Příjemné prázdniny v pekle	18
Castrovo dolarové loučení	20
Malá úleva na Kubě	22
2005	23
S disidenty nesnídám	23
První česká vzpoura v EU	24
Kuba: Rebelové rumbu nehrají	27
Jedině tlak vede ke svobodě	28
Ty na ten roh nepůjdeš	29
Člověk mimo tíseň	33
Spojí-li se čert s rohatým	39
Když populisté hrozí	40

2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=220379>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 20.01.2003
 Autor: Pavel Hroch
 Zdroj: Respekt
 Strana: 16
 Číslo: 4/03

Milion let ve vězení

S Carlosem Franquim o Fidelu Castrovi, komunismu na Kubě a pravicovém břichu

* Byl jste jedním z protagonistů kubánské revoluce, už dlouho však patříte k největším kritikům jak kubánskému režimu, tak jejího vůdce Castra. Kdy jste začal pochybovat?

Už od roku 1960, tedy zhruba rok po tom, co jsme dobyli Havanu, jsem si začal velice jasně uvědomovat, že na Kubě nepůjde o společnost, která by byla lidská. Nebyl jsem sám, už okolo roku

1963 mnohým z nás docházelo, že revoluce zkrachovala, a začali jsme si klást otázku, co dál. V zásadě existovala tři řešení: uskutečnit novou revoluci na jiném místě světa - to bylo řešení Che Guevary. Spáchat sebevraždu podobně jako kdysi v Rusku básník Majakovskij - asi nevíte, že tuhle cestu si zvolila více než desítka čelných kubánských revolucionářů. Já jsem se rozhodl pro třetí řešení. Došel jsem k závěru, že u nás nejde o žádnou "zrazenou revoluci", že tato Trockého teze je mylná, protože komunistická revoluce je zrádná ze své podstaty. Řekl jsem si, že dokud to bude možné, měl bych dělat něco užitečného na Kubě - když člověk prohraje, neměl by na prvním místě myslet na osobní záchranu. Byl jsem novinář a mou povinností bylo Kubáncům doma sdělit všechno o tom, co jsem zažil a co o revoluci vím. Brzy jsem se ovšem octl v Castrově nemilosti.

* Kdy jste se s ním dostal do otevřeného střetu?

V roce 1968, v souvislosti se sovětskou invazí do Československa. Castro ji podpořil, já ji pochopitelně odsoudil. Na Kubě už jsem pak nemohl nic pro svou zem udělat.

Zrádná revoluce

* Co vedlo mladého kubánského intelektuála k tomu, že před čtyřiceti lety odešel bojovat do hor Sierra Maestra?

Už moji dědečkové se zúčastnili bojů za kubánskou nezávislost. Já se narodil na venkově ve velice chudé rodině, otec byl dělníkem v cukrovaru. Dalo mi velkou práci vystudovat. V jedenadvaceti letech, kdy jsem se zapsal na univerzitu, jsem objevil Havanu. V té době to bylo pro mladého člověka okouzující město - všude plno hudby, výstav, k dostání byly jakékoli knihy, žila tu spousta zajímavých lidí, kteří za války emigrovali z Evropy. My mladí jsme žili v jakémisi opojení. Vydávali jsme časopisy, dělali divadlo... To všechno skončilo v roce 1952, kdy se zmocnil vlády vojenským pučem Batista. Přijmout diktaturu pro mě bylo nemyslitelné, začal jsem proti ní bojovat jako novinář, vydával jsem samizdatové noviny, které byly orgánem Hnutí 26. července. Byl jsem zatčen, mučili mě, ale přežil jsem a odešel do exilu.

* Kde jste žil?

Byl jsem mimo jiné s Che Guevarou a Fidelem Castrem v Mexiku, v roce 1958 jsem se na Kubě připojil ke Castrově guerille v horách. Strávil jsem tam dva roky, řídil jsem povstalecké radio. Když jsem v roce 1959 viděl, jak narůstá konflikt se Spojenými státy a objevují se první náznaky infiltrace Sovětů, vyrazil jsem i do Evropy, abych se spojil s evropskými intelektuály a umělci, jako byli například Sartre, Picasso, Le Corbusier, a žádal jsem je, aby Kubu morálně podpořili. Řada z nich se stala mými přáteli.

* Proč jste odmítl vstoupit do první vlády Fidela Castra?

Protože Castro se v té době prezentoval jako velmi konzervativní muž a já byl smýšlením socialista. Ani ve snu mě nenapadlo, stejně jako to nenapadlo jeho bratra Raúla Castra a Che Guevaru, kteří s ním měli spousta politických sporů, že se z něj stane komunistický diktátor. Stal se jím velice brzy. Vzpomínám, jak po vítězství revoluce byl zatčen Húber Matos, to byl velice oblíbený velitel z bojů proti Batistovi, protože s příklonem ke komunismu nesouhlasil. Otázka se velice dramaticky probírala ve vládě. Castro prohlásil: "Vyberte si, buď je Húber Matos zrádce, nebo já jsem lhář." Ministr a bývalý vůdce podzemního odporu Faustino Pérez mu na to řekl: "Ale to je teror jako za Batisty." Na to Castro: "Ne, to je revoluční teror." Bylo to poprvé, co jsem na Kubě uslyšel ten pojem. Tehdy jsem ještě věřil v revoluci, a dokud lidé věří v revoluci, jsou v jakémisi náboženském rozpoložení. Na druhou stranu mě nová orientace země postavila před velké dilema: z komunistické strany jsem vystoupil už v roce 1946.

* Proč?

Když jsem přišel na vysokou školu, byl jsem mladík se socialistickými ideály, který chce změnit život a svět. Seznámil jsem se s vůdcem kubánských komunistů Blasem Rocou, otcem dnešního disidenta Vladimira Rocy. Ten mě přesvědčil, že se mám stát "strůjcem budoucnosti": poslali mě organizovat stávkový odborový organizace, bojovat proti vyhánění zemědělců z jejich usedlostí. Zažil jsem tedy komunistické hnutí zdola, v terénu. V roce 1944 mě poslali pracovat do deníku komunistické

strany Hoy, a tam jsem najednou objevil zcela jiný svět: číst knížku od Pabla Nerudy byl zločin, jít na koncert byl zločin, dát si pivo na rohu byl zločin... Straničtí funkcionáři přitom popíjeli hojně. V pětadvaceti jsem si uvědomil, že jsem nastoupil na loď, která nikam nedopluje, alespoň ne tam, kam mířím já.

* Proč se Castro přiklonil ke komunismu?

Problém Fidela Castra spočívá mezi jiným v tom, že nikdy neměl žádnou ideologii. Začínal jako katolík a brojil proti návrhu komunistů zestátnit školství. Kdo se chtěl stát na univerzitě studentským vůdcem, musel být členem některé z radikálních studentských skupin a Castro si vybral antikomunistickou skupinu. Poté vstoupil do největší opoziční strany, která mu umožnila provést revoluci. Ještě po revoluci tvrdil, že nikdy nebyl komunistou. Pak se náhle za komunistu prohlásil. Je pravda, že už v době odboje Castro nikdy nepřipustil, aby vznikla povstalecká stínová vláda, aby byl připraven návrh nové ústavy, dokonce ani partyzánský generální štáb, tak jak tomu bylo v kubánských dějinách v jiných hnutích odporu. Všechno rozhodoval sám. Když jsme při jedné politické diskusi v horách mluvili o "revoluční kritice", prohlásil: "Jakákoli kritika představuje opozici a každá opozice je kontrarevoluce." Další vývoj ukázal, že to myslel smrtelně vážně.

Atomový útok proti USA

* Vy jste jeden z mála lidí, kteří mohli Castra poznat zblízka. Co je to za člověka?

Myslím, že Castra vlastně nikdo skutečně nepoznal. Ale snad ho může přiblížit pár osobních zážitků. Tady je první z nich. V horách Sierry Maestry jsme dlouho dodržovali jeden princip: všichni jedli totéž. Jednoho dne se však Castro rozhodl, že si to nejlepší zabere pro sebe. Zeptal jsem se ho, proč porušuje principy, a on mi odpověděl, že je velký muž a potřebuje spoustu energie na řízení války. A od té doby dostával jen to nejlepší. Připomínalo mi to vstup bolševiků do Zimního paláce. A jejich vztah k majetku.

* Jaký má Castro vztah k majetku?

Zvláštní. Nenávidí bohatství a zároveň bez něj nemůže žít. Když se dostal k moci, začal pro sebe zabírat ty nejkrásnější domy. Záhy je však svým pobytem změnil ve smetiště. To samé udělal i s Kubou. Jeho dílo se podle mého názoru dá shrnout jednoduše: Kuba, to je bankrot, jeho bankrot.

* Je osobně zlý?

Vzpomínám na jeden rozhovor v Mexiku. Debatoval jsem s ním a s Che Guevarou o revoluci. V jedné chvíli prohlásil, že pro revoluci je lepší jeden zlý vůdce než řada ušlechtilých, protože nejsou schopni ji dovést k vítěznému konci. Choval se pak podle toho i ke svým nejbližším. Když se například jeho dávný přítel, velitel Sorí Marín, po revoluci vylodil na Kubě a byl zraněn a zatčen, jeho příbuzní přišli prosit Castra, aby ho nenechal popravit. Slíbil jim to a druhý den ho dal zastřelit. Myslím, že je to člověk bez citu.

* To je těžké obvinění od někoho, kdo žil po jeho boku. Třeba má alespoň cit pro svou zemi.

Je to člověk, který si myslí a také to řekl, že Kuba je pro něj malá. Proto také věnoval tolik úsilí vývozu kubánské revoluce po světě. V době karibské krize byl schopen požádat Chruščova, aby Sověti podnikli preventivní atomový útok proti USA. Nikdo tomu nechtěl věřit, dokud to Chruščov nepotvrdil ve svých pamětech. Jinak ovšem udělal na Rusy okamžitě obrovský dojem.

* Čím nejvíc?

Ten vousatý mladý muž vypadal jako řecký hrdina žijící v bezprostřední blízkosti amerických břehů. Mnozí ruští přátelé mi říkali, že do něj vkládali naději jako do někoho, kdo je schopen obrodit socialismus. Žádný člověk však nepřišel Sověty tak draho. Samozřejmě, Kuba je malá země, a tak nikoho nenapadne, že jednou z příčin sovětského pádu je Castro. Miluje nade vše válku a boj. To on zatáhl Sověty do afrických válek...

Poroučí, ale nevládne

* Jak podle vás Castro vnímá současnou kritickou situaci Kuby?

Castro je schizofrenik. Je těžké zjistit, do jaké míry si reálný stav věcí připouští. Je to člověk, který pohrdá celým světem. Je třeba připomenout, že nechal popravit tisíce lidí a způsobil, že dva miliony Kubánců emigrovaly. Nese vinu na tom, že půl milionu mých krajanů prošlo vězením a strávilo tam celkem milion roků. Dvacet pět tisíc dostalo více než dvacet let.

* Myslíte, že s Castrovou smrtí padne i jeho režim?

Ten režim je zvláštním plodem sňatku mezi latinoamerickou diktátorskou tradicí a komunismem sovětského typu. Stále tu přežívají důležité prvky sovětských vymožeností, jako jsou státní podniky, státní bezpečnost apod. Komunistická strana tu ale nikdy nebyla rozhodující silou: moc se soustředila v rukou armády, státní bezpečnosti a především diktátora, který stál nad nimi. A má stále ještě hrstku věrných, kteří jsou v jeho jménu schopni dopustit se jakéhokoli zvěrstva. Od chvíle, kdy Sověti přestali Kubu finančně podporovat, ocitl se režim v obrovské krizi. A to je velice nebezpečné. Disent se domnívá, že na Kubě může dojít k výbuchu sociální nespokojenosti. V podstatě totéž si myslí i Raúl Castro, který říká, že největším problémem je hlad.

* Proč je represe na Kubě v poslední době mírnější než dřív?

Najít jednoznačnou odpověď je těžké. Je to proto, že tu přestal působit velice efektivní aparát KGB? Je to rozpadem vnitřních struktur? Příliš mnoho lidí reptá a všechny je zavřít nelze? Nebo se Fidel domnívá, že když potlačí nenásilnou opozici, vznikne jiná, nebezpečnější? Nebo si myslí, že je příliš slabá, než aby stálo za to ji příliš tvrdě pronásledovat? V poslední době se navíc chová často iracionálně.

* Vládne ještě vůbec?

Když se komunismus zhroutil, uvědomil si, že jeho moc je v ohrožení. Kuba, jeho panství, nebyla schopna nic vyprodukovat. Spojil se proto s tím nejhorším světovým kapitálem, aby mu poskytl zdroje pro všechny složky jeho aparátu. Navíc zavedl do kubánské ekonomiky dolar, symbol "imperialistického nepřítele". Nyní se tento kdysi slavný David, který se postavil americkému Goliášovi, podobí jakémukoli Američanovi druhé kategorie, neboť se domnívá, že americký turismus zvyšuje jeho kredit a je pro něj výhodný.

* Takže vládne, nebo ne?

Dalo by se říci, že od pádu komunismu poroučí, avšak nevládne. Někdy se zdá, že je velmi nemocný, jindy zas, že mu nic nechybí. Reálnou moc v zemi však již řadu let drží ve svých rukou Raúl Castro. Ten vládne: ovládá armádu, bezpečnost, turistický ruch.

* Co bude, až Fidel Castro zemře?

Po pádu komunismu bylo mnoho Kubánců přesvědčeno, že Castrův režim padne taky. Já jsem si to nemyslel, protože kubánský režim nebyl dílem nějaké sovětské invaze, ale vzešel z domácí revoluce, stála za ním armáda v čele s diktátorem. Souhlasím s tezí, že komunismus dříve či později zničí sám sebe. Je jasné, že jsme svědky závěrečné fáze autodestrukce Castrova komunistického režimu. Nikdo však nemůže říci, jak a kdy vše proběhne.

* Proč tolik umělců a intelektuálů Latinské Ameriky podporuje kubánský režim i v době, kdy je každému jasné, že to není onen ostrov svobody, který si vysnila evropská levice v 60. letech?

V Latinské Americe se úspěšní umělci dočkají většinou i bohatství, ale v tu chvíli se v očích levicových intelektuálů a studentů ocitnou "na druhé straně barikády". Mnoho z nich, aby neztratilo přízeň širokého publika, deklarativně podporuje Castrovu Kubu jako levicový symbol. Řekl bych, že to jsou lidé, kteří mají levicové srdce a pravicové břicho.

Zničená země

* Jak vidíte s odstupem čtyř desetiletí kubánskou revoluci a svůj podíl na ní?

I při zpětném pohledu vím, že jsem se tehdy nemohl zachovat jinak a dělat něco jiného. Nejsem katolík, nemohu litovat svých skutků, aby mi bylo odpuštěno. Ale revoluce, které jsem se zúčastnil a která byla odpovědí na strašné věci, které se na Kubě děly, nakonec mou vlast zničila. Nepřijímám výtky mých dávných nepřátel, kteří revoluci zapříčinili, cítím však odpovědnost za její následky, a proto už víc než 30 let věnuji veškerou svou energii boji proti nim. Doufám, že jsem vykonal daleko více proti tomuto zlu než v jeho prospěch. Jako starý novinář vím, že žádná kauza není jen záporná. Bojoval jsem kdysi i za zájmy mladé generace chudých Kubánců, kterým pak revoluce poskytla vzdělání. Byly jich statisíce. Dnes pro ně nemohu udělat nic. Stát jim platí v průměru patnáct dolarů měsíčně, za které nemohou přežít. Stávají se z nich obchodníci s čímkoli, prostitutky a prostitutky. Naše revoluce zničila všechno, dokonce i generaci, kterou stvořila.

Autor působí ve společnosti Člověk v tísni.

***

Carlos Franqui se narodil roku 1921 v kubánské provincii Las Villas. Vystudoval zemědělskou školu a novinářskou fakultu v Havaně. V letech 1952-1959 vydával ilegální časopis "Revolución en clandestinidad", byl za to vězněn a mučen. Po propuštění se připojil ke guerille Fidela Castra, s nímž zažil dva roky v horách Sierra Maestra; řídil tu povstalecké Radio Rebelde. Po vítězství revoluce pracoval načas jako novinář. Roku 1968 se definitivně rozešel s Castrem. Více než třicet let žije v exilu v Evropě, kde vydal řadu knih o Kubě, z nichž nejznámější jsou "Deník kubánské revoluce" a biografie Fidela Castra. Píše také poezii (jeho verše ilustrovali Miró, Tapiés aj.), spolupracoval s mnoha významnými umělci a živil se vydáváním knih o výtvarném umění. Dnes žije v Portoriku, kde vydává kulturní a politický časopis "Carta de Cuba" (název odkazuje na Chartu 77), významem obdobný "Svědectví" Pavla Tigrida.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=554638>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 07.04.2003
Autor: Zbyněk Petráček
Zdroj: Respekt
Strana: 03
Číslo: 15/03

Castrův úder

Kdyby války v Iráku nebylo, Fidel Castro by si ji snad musel vymyslet. Jak jinak by se mu naskytla tak skvostná příležitost pozavírat na osmdesát méně známých opozičníků z řad novinářů a mírových aktivistů? Zatýkáni začalo hned první den útoku na Irák, uvězněným teď hrozí tresty od deseti let po dožití. Co s tím může svobodný svět dělat? Jak účinně pomoci v době, kdy se veškerá pozornost upírá na Blízký východ? Odpověď nemusí být tak skeptická, jak by se zdálo na první pohled. Navíc nemusí být až tak vzdálená Česku. Právě zde se totiž může uplatnit Václav Havel v roli uznávaného exprezidenta. Havel, který zaštil nominaci Oswalda Payi na letošní Nobelovu cenu míru, by měl ukázat, že jeho zájem nemíří jen na špičky kubánského disentu.

Horší než za Jakeše

V moderních válkách se čím dále častěji píše a hovoří o vedlejších doprovodných škodách - i při sofistikovaných útocích pomocí "chytrých" bomb nevyhnutelně přicházejí o život civilisté. Právě Kuba

ale teď ukazuje, že totalitní režimy dokážou v takové situaci produkovat "vedlejší škody" naprosto cíleně, přitom nenápadně a bez velké publicity. Je-li v Bagdádu spojeneckou bombou omylem zasaženo tržiště, civilní oběti se týž den objeví na televizních obrazovkách svobodného světa. Leckomu ta mediální prezentace dokonce připomíná tryznu, kterou v únorové Praze roku 1945 uspořádali nacisté obětem "amerického teroristického náletu". Vedlejší válečné škody na Kubě - osm desítek zatčených opozičníků - na televizní obrazovky neproniknou ani náhodou. Ano, Castrův režim to dělá zatraceně vypočítavě. Špičky disentu, jako je Oswaldo Payá či Elizardo Sánchez, nechává relativně v klidu. Sáncheze ve středu dokonce citovala agentura AP. Představme si, že se píše rok 1988 a Jakešův režim sice nechává relativně v klidu Havla, Uhla či Dienstbiera, ale pozavírá osmdesát lidí kolem redakce samizdatových Lidových novin a Nezávislého mírového sdružení. Že těmto lidem nehrozí tresty v řádu měsíců či několika málo roků, ale v řádu desítek let až doživotí. A že do světových médií proniknou jen krátké agenturní zprávy, protože ve srovnání s Irákem jde přece o prkotinu. Taková je realita dnešní Castrovy Kuby, vyostřená za kulisami války proti Saddámovi. Má věru daleko k téměř idylce, jak ji líčí evropská levice.

Nepřítel je kdokoli

Přes všechny proklamace a perestrojky zůstává charakter režimu stejný. Svědčí o tom i použitý paragraf. Zatčení se ocitli ve vazbě na základě zákona č. 88 z roku 1999, který byl uplatněn vůbec poprvé. Dotyčný zákon de facto zapovídá poskytování informací nepříteli, v právnické řeči "státu nebo lidem, kteří mohou ohrozit bezpečnost Kuby". A hned vidíme háčky. Jak definuje takové informace stát, který není nikým ohrožován a navíc se ze své totalitní podstaty pasuje na univerzálního vykladače práva? Může-li stát označit jakoukoli informaci za bezpečnostně relevantní a kohokoli za nepřítele, může pak automaticky odsoudit kdekoho. Na prvním místě nepohodlné novináře, kteří s informacemi nakládají už z definice své profese. Co vlastně k celé akci vedlo? Už koncem loňského roku přijel do Havany nový americký chargé d'affaires James Cason. Začal otevřeně kritizovat porušování lidských práv na Kubě, jezdil po zemi a setkával se s disidenty. Jistě, komunisté ho mohli pod nějakou záminkou vyhostit, ale věděli, že místo Casona by přišel někdo podobný. Proto se trpělivě chystali na příležitost, aby Washingtonu bez diplomatické přestřelky ukázali svou suverenitu. Šance přišla s válkou v Iráku.

Co udělá Carter

Základní otázka teď zní takto: Jak zatčeným lidem pomoci? Nabízejí se zhruba dvě roviny. Na jedné straně by se za vězněné měly brát světové celebrity, zejména ty z nich, jež jsou spjaté s děním v regionu a Nobelovou cenou míru. Platí to pro Václava Havla, kostarického exprezidenta Oscara Ariase, ale především pro jejich amerického kolegu Jimmyho Cartera. Právě on navštívil Kubu před rokem, když tamní opozice vyrukovala s Projektem Varela (inspirovaným Chartou 77), a vstřícně hovořil s Fidelem Castrem. Nyní, coby čerstvý laureát Nobelovy ceny míru, může dokázat, že cena není cukrátkem za minulé zásluhy (egyptsko-izraelský mír v Camp Davidu v roce 1978), ale též pobídkou. Druhou rovinou je hospodářství. Evropská unie podepsala s Kubou dohodu o ekonomické spolupráci s podmínkou, že Havana učiní pokrok v oblasti lidských práv. Co udělá Evropa teď? Vycouvá z dohody? Naváže na pochroumanou solidaritu s USA? Má k tomu dobrou příležitost.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=329387>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 14.04.2003
Autor: Marek Švehla
Zdroj: Respekt
Strana: 11
Číslo: 16/03

Noční můry Fidela Castra

Kubánští stalinisté ztrácí nervy, rozdávají dvacetileté tresty

Tažení proti projevům svobody na Kubě, v jehož rámci bylo zatčeno 78 disidentů, má šokující pokračování. Minulý týden během několika dní vynesly soudy rozsudky v rozmezí 6 až 28 let, někteří zatčení ještě na ortel čekají. Celá událost ukazuje, jak se Fidel Castro nepočtené, od běžných občanů izolované opozice bojí. A že se rozhodně nemíní vzdát moci. Soudy byly neveřejné a zpravidla trvaly jen jeden den. V procesech svědčilo 12 agentů tajné policie, kteří dosud skrytě působili v kubánském disentu.

Chystá se intervence

Pád železné opony se na Kubě jak známo nekonal, tamní komunisti drží moc podobně jako jejich kumpáni v Československu někdy v roce 1988. V zemi jsou tragicky prázdné obchody, obyvatelstvo je chudé a nesvobodné. Aktivní opozice čítá několik set lidí, kteří samozřejmě nemají ani nejmenší přístup do médií, nevzdávají samizdatové noviny a obvykle nechodí do práce, protože je nikdo nezaměstná. V Havaně ani jinde neproběhlo cosi jako Palachův týden, kde by měli lidé možnost vyjít do ulic. Ke vši zlosti roste popularita Kuby ve světě jako turistické destinace: za posledních pět let se Castrovy příjmy z turistiky zdvojnásobily, ročně přijíždí zhruba dva miliony výletníků. Přesto mohl Ioni návštěvník Kuby pozorovat, že v posledních letech sevření režimu trochu polevilo. Objevilo se dvacet nezávislých tiskových agentur, v nichž pracuje zhruba sto nezávislých novinářů, kteří sbírají informace a posílají je telefonem do médií v USA, Španělsku či Mexiku. Na venkově vznikly nezávislé knihovny, v nichž si bylo možné půjčit třeba i knihy od Václava Havla nebo některé kubánské exilové časopisy. Od loňského roku se skupina novinářů kolem Raúla Riveru připravovala na vydávání prvního nezávislého časopisu. Především ale opozice zahájila nebývalou petiční akci s názvem Projekt Varela, která požaduje vypsání referenda na zavedení základních občanských svobod: svobody slova a možnosti podnikat a cestovat. Jinými slovy chystala referendum o konci bolševika na Kubě. V každém větším městě se našlo vždy alespoň několik aktivistů, kteří začali podpisy sbírat. Úspěch akce všechny překvapil. Strach překonalo a petici podepsalo více než dvacet tisíc lidí. Pro srovnání: Chartu 77 podepsalo za celých více než dvacet let 1886 signatářů. Podle existujícího kubánského zákona deset tisíc podpisů stačí k tomu, aby se referendum vypsalo. Disidenti tedy archy s podpisy odnesli do parlamentu. Tím to však také skončilo. Přesněji řečeno neskončilo. Nynější zátah na opozici je přímou reakcí na Varelu. Z necelé osmdesátky zatčených žije 49 lidí v provinciích mimo Havanu. Čtyřicet šest z nich pochází z Křesťanského demokratického hnutí, jehož čelný muž Oswaldo Payá je neformálním vůdcem Varely. Sám Payá, od prosince držitel Sacharovovy ceny od Evropského parlamentu a pro letošek kandidát Nobelovy ceny míru, zůstal na svobodě. Vedle zátahu na projekt Varela mohly při Castrově rozhodnutí sehrát roli i další motivace. Britský týdeník Economist upozorňuje na strach Havany z administrativy George W. Bushe, v níž zasedlo třicet Američanů kubánského původu, vybízejících k vojenské akci na sesazení Castra. USA a Kuba sice neudrží běžné diplomatické vztahy, americká ambasáda v Havaně ale funguje a působí v ní několik diplomatů. Castrův režim je v poslední době obvinil, že pomalu připravují americkou intervenci na ostrov. Jeden z amerických diplomatů, James Cason, projel Kubu, setkal se s mnoha disidenty a mimo jiné jim měl nabídnout prostory vlastní rezidence pro jejich opoziční práci.

Kdo jsou zatčení

Na koho Castrova pěst dopadla? V Česku je zbytečné zdůrazňovat, že nejde o žádné zločince. Uveďme dva příklady. Na 27 let byl odsouzen Omar Saludez, šestatřicetiletý fotograf a novinář, otec dvou malých dětí. Původně studoval grafickou školu, z ní ale odešel a pracoval jako dělník v loděnici. Pak už další práci nesehnal. Jako každý jiný by k zaměstnání potřeboval kladný posudek od Výboru na obranu revoluce, který je v každé čtvrti a špicluje lidi. To ale vzhledem ke svému protirežimnímu smýšlení a kvůli své neúčasti na schůzích Výboru nesehnal. Od půlky devadesátých let začal fotit běžné věci na Kubě - důchodce, mladé rodiny, hospodářské poměry, prostituci. Vyvolané filmy po známých posílal do ciziny, kde je doručili do exilových časopisů v Miami. Později začal i psát články, které vždy nadiktuje do telefonu. "Fotím a obvykle neznám výsledky, nemám se na čem učit," posteskl si vloni v létě při setkání s autorem těchto řádek. Až do nynějšího procesu neměl Saludez větší problémy s policií. Udržoval každodenní kontakty s Oswaldem Páýáou a dalším předním disidentem Vladimírem Rocou, nemíval ale domovní prohlídky ani výslechy. Často byl však sledován tajnou policií. Jednou se u něho před domem konala denunciační demonstrace, kubánská specialita, kdy

režim sezve houf lidí včetně sousedů, kteří mají hlasitě projevit "spravedlivé rozhořčení" nad nepřítelem režimu. Jako u většiny disidentů je zatčení pro Omarovu manželku pohromou i z ekonomického důvodu: rodina neměla stálý příjem a žila z nejistých honorářů z ciziny, podpory Omarova bratra v Německu, případně z podpory disidentů ze Spo-jených států nebo Španělska.

Tisíc knih

Dalším zatčeným je Librado García (43), neznámý oponent režimu z městečka Camajuaní ze střední části ostrova. Jeho osud je podobný jiným disidentům. Původně technik v cukrovaru také ztratil práci a přežíval hlavně díky podpoře z ciziny. Na začátku 90. let si doma otevřel malou knihovnu s asi tisícovkou knih. "Castro tehdy veřejně prohlašoval, že na Kubě nejsou zakázané knihy, že prý jen veřejné knihovny nemají peníze, aby si je koupily. Tak jsem se rozhodl, že založím knihovnu a seženu je," říkal Ioni García. Později začal pořádat literární soutěže, na něž se jednou ročně sjíždějí autoři z celé Kuby. Právě při loňském kole jej policie zatkla, odvezla stovky kilometrů pryč a pak pustila, aby soutěž překazila. "Občas mi také zabaví nějaké knihy, jinak mám v poslední době klid," svěřoval se Ioni v létě García, otec jednoho syna. Skutečná opoziční práce přišla s projektem Varela. Librado García kolem sebe shromáždil několik lidí, kteří v okolí sbírali podpisy. "Jsem zatím spokojen, v našem městě žije dvacet tisíc lidí a my zatím máme dvě stě podpisů," komentoval své snažení. Nyní čeká na soudní proces.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=241558>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 22.04.2003

Autor:

Zdroj: Respekt

Strana: 05

Číslo: 17/03

Rozhovor s vedoucím Delegace Evropské komise Ramirem Cibriánem o vztahu Evropské unie ke Kubě a věznění odpůrců režimu.

Jaké jsou dnešní vztahy Evropské unie s Kubou?

Vztah vychází ze Společného stanoviska EU ke Kubě, které bylo přijato v r. 1996 a poté průběžně upravováno. Toto Společné stanovisko bylo postaveno na koncepci konstruktivního dialogu s Kubou, jehož cílem byla podpora mírového přechodu k pluralistické demokracii, dodržování lidských práv a zlepšování životních podmínek Kubánců. Stanovisko rovněž klade rámec pro rozvojovou spolupráci EU na Kubě, která má přispívat k naplňování těchto cílů. Od r. 1993 EU poskytla Kubě přibližně 145 milionů eur, z toho 90 milionů humanitární pomoci, která byla ukončena v r. 2002 na základě rozhodnutí Komise z r. 2000 a nahrazena rozvojovou pomocí na podporu hospodářských reforem a rozvoje občanské společnosti ve stejné výši (15-20 milionů eur ročně). EU je největší obchodní partner Kuby představující cca 2/3 jejich vývozu a 80 % dovozu, 1,7 mil. turistů ročně a největší zdroj přímých zahraničních investic. Rovněž politický dialog v poslední době nabyl na intenzitě a návštěvy na vysoké úrovni proběhly v Havaně v prosinci 2001 a Kodani v listopadu 2002. Pokud jde o lidská práva, EU na multilaterálních fórech odmítala některé extrémní přístupy ve vztahu ke Kubě, ale zároveň dvoustranně důsledně prosazovala požadavek na reálné zlepšení dodržování lidských práv na Kubě. Již před nynější krizí Rada EU při příležitosti 12. vyhodnocení Společné pozice v prosinci 2002 poukázala na malý pokrok v této oblasti. Rada ministrů v prosinci loňského roku prohlásila, že "přes určité pozitivní signály, pokud jde o náboženskou svobodu, neprovádění trestů smrti po dobu tří let či větší hospodářské příležitosti pro jednotlivce, nedošlo k žádnému pokroku v provádění reforem vedoucích k politickému systému ctícímu lidská práva a politickou svobodu. Veškeré občanské

iniciativy (...), jako je Projekt Varela, musí být podporovány. Rada navíc rozhodně vyzývá kubánskou vládu k přijetí potřebných kroků k ratifikaci Paktů OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech."

Změní zavírání a odsuzování disidentů tento nadstandardní stav?

V lednu 2003 Kuba požádala o přistoupení k Dohodě z Cotonou, politické a obchodní smlouvě, která spojuje 78 zemí ACP a EU. Proces přístupu Kuby k této dohodě měl mimo jiné za cíl i posunout politický dialog na novou úroveň, umožňující mj. i účinněji prosazovat cíle EU v oblasti dodržování lidských práv. Je však zřejmé, že nedávná mimořádně represivní kubánská opatření zejména (ale nejen) ve vztahu k disidentům a odpůrcům vlády budou mít na tento proces přímý a negativní dopad. Ostatně je v tomto směru výmluvné, že žádost Kuby o přístup k Dohodě z Cotonou měla být původně projednávána během zasedání Rady pro zahraniční vztahy 14-15. dubna v Lucemburku, ale toto zasedání ministrů zahraničních věcí zemí EU namísto toho s ohledem na nynější vývoj naopak přijalo usnesení ohledně kroků kubánské vlády.

Co zatím EU udělala na pomoc disidentům?

Předsednictví EU již na konci března vydalo prohlášení jménem EU, vyjadřující "hluboké znepokojení nad zatčením desítek nezávislých novinářů a členů opozice kubánskými úřady. EU odsuzuje tato zatčení a požaduje, aby zatčení, jež považuje za vězněné pro přesvědčení, byli okamžitě propuštěni." Přistupující země včetně ČR, stejně jako přidružené země, se k tomuto prohlášení připojily. Evropský parlament přijal desátého dubna rezoluci vyzývající rovněž k okamžitému propuštění zadržených. EP má za to, že postup kubánských úřadů bude mít vážný dopad na vztahy mezi EU a Kubou. Rada ministrů přijala čtrnáctého dubna v Lucemburku usnesení, kterým "odsuzuje nedávné akce kubánských úřadů, především popravu, zatýkání disidentů ve velkém měřítku, nespravedlivé procesy a svévolné a přemrštěné vynesené tresty. Rada vyzývá k okamžitému propuštění všech politických vězňů. Nejnovější vývoj představující další významné zhoršení lidskoprávní situace na Kubě postihne vztahy EU s Kubou a vyhlídky na posílení spolupráce. Rada se bude situací dále zabývat."

Přijdou i nějaké konkrétní kroky proti režimu Fidela Castra?

Další kroky EU samozřejmě podnikat může, jejich konkrétní obsah může být modulován, jak pokud jde o poskytovanou finanční a jinou pomoc, tak pokud jde o politické a obchodní vztahy, včetně dalšího osudu kubánské žádosti o plné zapojení do systému Dohody z Cotonou. Další postup EU bude samozřejmě vycházet zejména z příštího vývoje situace na Kubě, který je v tuto chvíli stále ještě obtížné odhadnout.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=952877>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 22.04.2003
Autor: Erik Tabery
Zdroj: Respekt
Strana: 05
Číslo: 17/03

Hanba Fidelovi

Česko protestuje proti zločinům kubánského diktátora

Pogrom na politické oponenty kubánské diktatury vyprovokoval v Česku nezvykle jednotný protest. S výjimkou komunistů odsoudily brutalitu Fidela Castra všechny klíčové instituce od prezidenta přes parlament a vládu až k církvím a představitelům klíčových tuzemských médií. Na podporu uvězněných disidentů se konala i demonstrace před kubánským zastupitelským úřadem v Praze.

Nepřítel č. 2

"Představte si kobku o rozměrech dvakrát tři metry, ze které nesmíte ven. Ventilace je minimální, cela je bez oken a vzduch se k vám dostává pouze jakýmsi průduchy ve zdi. Když za vámi zaklapnou ocelové dveře, jako byste se ocitli v izolované ledničce. Jediným sociálním zařízením je díra v zemi jako záchod." Do podobných cel, které deníku MF Dnes popsal už před dvěma lety přední kubánský disident Elizardo Sánchez, nastoupilo právě osmasedmdesát nových politických vězňů Castrova komunistického režimu. Za požadavek svobodných voleb a demokratické vlády dostali tresty v průměrné výši kolem dvaceti let. "Tyto obudné tresty představují v kubánských podmínkách pro odsouzené nebezpečí smrti - nepřeháním!" napsal Respektu v minulých dnech jiný lídr kubánské opozice Oswaldo Payá. Česká republika proti postupu Castrova režimu protestuje ze dvou důvodů. Za prvé proto, že má vlastní zkušenost s komunistickou totalitou, během které prošlo zdejšími kriminály na čtvrt milionu politických vězňů. Za druhé proto, že před rokem 1989 jsme měli s "ostrovem svobody" blízké vztahy. Jen za poslední rok předlistopadového režimu jsme na Kubu vyvezli zboží za půldruhé miliardy korun. Dnes je to patnáctkrát méně. Osobní zkušenost s totalitním režimem vedla českou diplomacii k tomu, že třikrát během posledních pěti let prosadila v OSN rezoluci o porušování lidských práv na Kubě. To byl mimořádný úspěch. "V jakémisi pomyslném žebříčku nás to v pohledu Fidela Castra vyneslo hned na druhé místo největších kubánských nepřátel - hned za Spojené státy," říká ředitelka odboru amerických států na ministerstvu zahraničí Ivana Hlavsová.

Do výbavy diplomatů

Když se tedy Castro rozhodl zasadit "zničující úder" kubánské demokratické opozici, Česká republika nezůstala zticha. Právě naopak. Ještě se nestalo, aby odsouzení porušování lidských práv v zahraničí získalo tak širokou podporu. Dokonce i Václav Klaus, který většinou v takových případech demonstroval odmítavou lhostejnost, vydal jednoznačné prohlášení: "Česká republika by měla využít všech příležitostí k vyjádření nesouhlasu s porušováním lidských práv na Kubě a spolu s americkým Kongresem a zeměmi Evropské unie podpořit i zapojení přiměřených nástrojů k působení na kubánskou vládu." Minulou středu pak kubánský chargé d'affaires David Paulovich převzal dvě protestní nóty českého ministerstva zahraničí. Jedna se týká procesu s disidenty, druhá popravý únosců trajektu, kteří chtěli emigrovat do USA a režim je po zatčení nechal bleskurychle zastřelit. "Chceme vytvořit na Castra permanentní tlak, nestačí jen jednou vydat nějaké prohlášení. Dám do povinné výbavy všech diplomatů, aby při jakémkoli mezinárodním setkání otázku Kuby nastolili," popisuje další strategii svého úřadu ministr Cyril Svoboda. Po podpisu dohod o vstupu do Evropské unie, ke kterému došlo minulý týden, budou české možnosti na mezinárodní scéně mnohem větší. Už na příštím zasedání Rady pro vnější vztahy a všeobecné záležitosti EU se Cyril Svoboda chystá navrhnout, aby Unie zaujala nějaký jasný postoj. "Pouze konkrétní krok něco zmůže. Tady v Athénách se otázka Kuby v kuloárech mezi diplomaty zmiňovala velmi často a cítím jednoznačné odhodlání něco podniknout." Za pravdu mu dává fakt, že EU pod dojmem Castrova teroru pozastavila podepsání vzájemné dohody o rozšíření obchodu s Kubou. Dokonce i největší obchodní partner Havany - Španělsko - prohlásil prostřednictvím ministryně zahraničí Any Palacio, že Kuba "pošlapala práva", a pokud se něco nezmění, vyvodí z toho španělská vláda "patřičná rozhodnutí". Na podporu kubánských disidentů se jednomyslným usnesením (komunisté odešli) vyslovila také horní komora českého parlamentu. Její předseda Petr Pithart plánuje ještě zvláštní akci: rád by odjel na Kubu a navštívil alespoň některé vězně přímo v celách. "Sám si z disentu pamatuji, jak bylo pro nás důležité, když nás někdo ze zahraničí podpořil," říká Pithart. Poslanecká sněmovna se sice ještě ke Kubě nevyjádřila, ale učiní tak s největší pravděpodobností tuto středu na zahraničním výboru. "Myslím, že tohle je ten případ, kdy je téměř povinností se k tomu vyjádřit. Režim Fidela Castra tímto krokem pod sebou silně nařizl větev," říká stínový ministr zahraničí ODS Jan Zahradil. Proti situaci na Kubě protestovali i čeští šéfredaktoři. "Pane prezidente, propustte politické vězně a respektujte volání, které je slyšet až za oceán - volání Kubánců po svobodě," stojí v jejich výzvě. Podobně se vyslovilo i na třicet evangelických farářů a farářek a protesty pak vyvrcholily středeční demonstrací. Zhruba dvě stě účastníků - mezi nimi například herec Tomáš Hanák, senátor Jan Ruml, bývalí kubánští vězni Ivan Pilip a Jan Bubeník, náměstek ministra zahraničí Alexandr Vondra či režisér Vladimír Michálek - drželo nad hlavou bílé papírové desky se jmény odsouzených Kubánců a skandovalo "Hanba Fidelovi".

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=316433>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 02.06.2003
Autor: Tomáš Němeček
Zdroj: Respekt
Strana: 12
Číslo: 23/03

Fidelovi to stále prochází

Co nového v případě odsouzených kubánských disidentů

Minulé pondělí přijel kubánský diktátor Fidel Castro mezi přátele: v Buenos Aires ho na inauguraci nového argentinského prezidenta Nestora Kirchnera vívalo patnáct tisíc obdivovatelů. Castro k nim pronesl na své poměry krátký projev, kde varoval před snahou Spojených států "uvalit na svět univerzální diktaturu po vzoru nacistů", a po slavnosti odletěl v dobrém rozmaru zpět do Havany. Týž večer se argentinský ministr zahraničí Rafael Bielsa snažil ve španělské televizi vysvětlit, proč se on ani nikdo jiný Castra nezeptal na nedávné drakonické rozsudky nad 75 disidenty. "Nerad bych říkal věty typu ‚Na Kubě jsou porušována lidská práva‘. To není moje práce," kroutil se ministr. "A můj názor na procesy? Formality byly splněny. Bylo vzneseno obvinění, ti lidé měli advokáty."

Nepřítel mezi námi

V době irácké války se Castro rozhodl zasadit "zničující úder" celé demokratické opozici. Tajná policie pozatýkala především nezávislé novináře a organizátory Projektu Varela - jde o dobu české Charty 77, o petiční akci žádající demokratické volby a svobodu slova. Pětasedmdesát disidentů dostalo na základě dosud nepoužívaného zákona o obraně národní nezávislosti tresty od 6 (ten byl jediný) do 28 let, a to za "předávání informací nepříteli". **Vykonstruované procesy proběhly vesměs během jediného dne, západní diplomaté na ně neměli přístup.** Z několika dlouholetých spolupracovníků disidentů, kteří měli přístup k jejich účtům a korespondenci, se vyklubali nasazení agenti tajné policie. **Co je s odsouzenými teď?** Čerstvou zprávu o tom před deseti dny přivezl pražský katolický biskup Václav Malý, který se v Havaně setkal s rodinami odsouzených. Vězni jsou v celách 3x1 metr, někteří na samotce. Podmínky odpovídají mizérii tropického kriminálu: k pití se podává hygienicky závadná voda, po celách běhají krysy. "Někteří vězni byli přemístěni až 900 kilometrů od domova. Na Kubě je obtížné sehnat lístky na vlak či autobus, takže návštěva znamená několikadenní anabázi," upozornil biskup Malý. Zakladatel učitelských odborů Roberto de Mirada, odsouzený na 20 let, byl převezen do vězeňské nemocnice a rodina nedostává zprávy o jeho zdravotním stavu. Internetový zpravodaj kubánského exilu www.cubanet.org referuje, že režim teď procesy využívá k odstrašení. Dne 27. května Oscara Mario Gonzáleze, který pracuje v malé tiskové agentuře, navštívili důstojníci tajné policie s varováním, že pokud nepřestane psát, skončí na 25 let ve vězení. Jiný příklad: manželku zmíněného Roberta de Mirady, Soledad Rivasovou, vyzvala policie, ať nechodí na nedělní ranní mši do havanského kostela sv. Brigity, kde se schází rodiny vězňů - jinak jejího muže přeloží do vzdálenějšího místa. González ani Rivasová zatím neposlechli. Spojené státy už na protest vypověděly z Washingtonu 14 kubánských diplomatů a odkládají k ledu ohlašované zrušení embarga vůči Kubě. Státy Evropské unie hromadně ruší oficiální návštěvy v Havaně, k obchodním sankcím zatím nepřistoupily. A Castrovi tradiční spojenci v Jižní Americe? **O Argentině už byla řeč v úvodu a brazilský prezident Luiz Inácio da Silva prohlásil, že k jakémukoli omezení či snad zrušení kontaktů s Havanou "nevidí důvod".** Od Castra se tentokrát distancovali někteří levicovní intelektuálové. Portugalský nositel Nobelovy ceny za literaturu José Saramago prohlásil: "Kuba ztratila moji důvěru, podvedla mě v mých snech." Koncem dubna americká esejistka Susan Sontagová při návštěvě Kolumbie vyzvala zdejšího proslulého Castrova přítele - a rovněž nobelovského laureáta - Gabriela

Garcíu Márqueze, ať už konečně k rozsudkům nad disidenty něco řekne. Po dvou dnech Márquez napsal do novin neslaný nemastný text zdůrazňující, že on sám v minulosti mnoha kubánským disidentům tajně pomohl. K nynějším procesům se opět nevyjádřil, takže třeba peruánský spisovatel Mário Vargas Llosa ho rozzlobeně označil za "Castrova patolízala". Dilema, jak se postavit k očividné represi, řešil levicový americký list The Nation. Jeho komentátor Wayne S. Smith nakonec přisoudil hlavní vinu Bushově vládě: kdyby prý americký ambasador na Kubě James Cason nedráždil Havanu svými kontakty s disidenty a kdyby Washington nestrašil s úvahami o "preventivním úderu" proti diktátorům, Kuba by jistě nesáhla k této "značně přehnané reakci". Deník českých komunistů Haló noviny měl rozhodování ještě jednodušší. Jejich novinář Jaroslav Kojzar vyzpovídal komunistického senátora Jaroslava Doubravu, který se právě vrátil z obchodní cesty po Kubě. "Porušuje-li někdo zákony své země, musí počítat, že bude trestán," vyjádřil se Doubrava. "Neměl jsem tam moc času věnovat se diskusím. Co jsem ale zaznamenal, byly názory, že ti disidenti byli takřkajíc disidenty z povolání. Jsou to lidé placení z Washingtonu a placení tak dobře, že jsou ochotni zradit své nejbližší. Proč se k těmto lidem chovat jinak? Tresty byly ještě příliš nízké!"

Češi proti Castrovi

Před kubánskou ambasádou v Praze krátce po procesech demonstrovalo asi dvě stě lidí. Proti zatčení disidentů, z velké části nezávislých novinářů, protestovali šéfredaktoři dvanácti českých a slovenských médií. Protestní prohlášení vydal také prezident Václav Klaus, zahraniční výbor sněmovny a celý Senát. Při společnosti Člověk v tísni vznikl Kubánský výbor (účastní se jej například politici Ivan Pilip a Jan Ruml, vydavatel Respektu Karel Schwarzenberg nebo novinář MF Dnes Jan Macháček), který organizuje pomoc rodinám zatčených. Jde o sbírkové konto (číslo 576785453/0300), na němž se do minulého týdne sešlo zhruba 60 tisíc korun. Výbor nabízí adopci postižených kubánských rodin, jimž by individuální či kolektivní zájemci mohli pravidelně posílat peníze na nutnou obživu (mělo by jít alespoň o sto dolarů měsíčně). Adopce se rozbíhají i ve Španělsku, jedná se také o účasti Nizozemska.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=334346>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 13.10.2003
Autor: Hana Čápková, Kuba
Zdroj: Respekt
Strana: 13
Číslo: 42/03

Strach nad Buena Vista

Respekt navštívil rodiny Castrových vězňů na "ostrově svobody"

Je jich pětasedmdesát a dostali dohromady 1454 let kriminálu. Stačilo přitom málo: myslet si něco jiného než ti, kteří jim vládnou. "Vězni kubánského jara" mají za sebou první půlrok svých mnohaletých trestů a jejich blízcí hledají cestu, jak žít dál v těžké době. Koncem září jsme na Kubě navštívili několik z nich.

Vezmu pistolku a půjdu

Oceán doráží na prázdnou pláž na konci Manzanilla, jednoho z mála velkých měst na jihovýchodním pobřeží Kuby. Jeho sílu krotí hráz korálových ostrovů. Navzdory horku a krásně modré vodě se tu na písku nikdo nesluní. Turisté tu nejsou a Kubánci vylehávání u vody neholdují. Z nábřežní cesty na pláž jen občas sejde skupinka teenagerů nebo rodina s dítětem, aby si tak, jak jsou, v triku a kraťasech,

zadováděli ve vlnách. Mladý černoch plaví ve slané vodě koně, kteří celý den tahají povoz - zdejší městskou dopravu. Od nábřeží se táhnou řady nízkých domků, skoro na každém zápraží sedí jeden dva lidé, hlouček mužů hraje u stolu na ulici domino. Z jednoho stavení se ozývá dětský pláč. Čtyřletý chlapec vzdoruje matce a tetě a ani za nic nechce jít v odpoledním žáru spát. Otce už přes půl roku neviděl. Když si Julia Valdése (52) letos v březnu odvedla policie, zrovna také spal. "Sháněl ho hned, jak se probudil. Řekla jsem mu, že táta šel na ryby. Tušila jsem, jak těžké pro něj bude smířit se s tím, že je táta zavřený a dlouho bude. Chtěla jsem ho na to postupně připravit," vzpomíná manželka Cruz. Syna však stesk trápí stále: "Občas přijde a řekne mi: Maminko, my tolik trpíme. Vezmu pistolku a půjdu tátou vysvobodit." Když si pro Julia Valdése přišli, v jeho domě právě probíhala hladovka za osvobození politických vězňů. Po dobu jednoho měsíce se u manželů, kteří vedli v dvoustetisícovém Manzanillu Hnutí za lidská práva a nezávislou knihovnu, střídali každý den v protestu dva lidé. Většinou si povídali se svými hostiteli nebo s přáteli, které si s sebou přivedli, v proutěných houpacích křeslech vstupní místnosti. Její dveře, vedoucí přímo do prašné ulice, byly jako ve většině kubánských domů téměř celý den otevřené dokořán. Protestní akce proto nebyla žádným tajemstvím, věděli o ní sousedi i policie. Navíc na domě celý měsíc visel seznam se jmény politických vězňů a kubánská vlajka. "Nic neskrýváme, máme dveře otevřené," říká Cruz. "To, že si myslíme něco jiného, než hlásá oficiální ideologie, není přece žádný zločin. Naší jedinou zbraní je naše duše, papír a tužka." O to víc ji zaskočilo, když policie dva dny před koncem akce vtrhla do domu. "Chovali se, jako by zatýkali vraha," říká Cruz. Jejím manželovi hned nasadili pouta a začala nekonečná domovní prohlídka. Tajní policisté si odnesli nejen deklaraci lidských práv a politické knihy, ale i většinu rodinných fotek. Dokonce si dali tu práci a z dřevěné knihovny v rohu pokoje seškrábali název, který na ni manželé napsali. Pojmenovali ji totiž podle plavidla s kubánskými uprchlíky, které nechala vláda před devíti lety potopit na moři. V dalších dnech policie obcházela sousedy a snažila se vyzvědět, zda na zatčeného nevědí nějakou špatnost ze soukromého života. "Mají ve zvyku tvrdit, že politický vězeň byl špatný občan," říká Cruz. Nic takového se ale nedozvěděli. "Naopak někteří lidé z okolí za mnou přišli se slovy: 'Víme, že váš manžel je slušný člověk a dobrý soused. To tenhle systém je špatný a prezident je špatný, nemá rád svůj lid. Ale co můžeme dělat.' Málo lidí je jako my a protestuje proti režimu veřejně," říká Cruz. "Hodně lidí se mi naopak začalo vyhýbat, mají strach."

Jak by mluvil on

Režim je totiž nevyzpytatelný. Tomu, kdo se přátelí se ženou politického vězně, se nemusí stát vůbec nic. Ale také může znenadání třeba přijít o práci. Státní policie pak už dohlédne na to, aby jinou nesehnal. Julio Valdés byl bez práce celých devět let. "Když se začalo veřejně mluvit o jeho protestu proti režimu, vyhodili ho z podniku vykládajícího zboží z lodí. Dělal tam celých dvacet pět let," vzpomíná Cruz. V tu dobu byla v domácnosti, a protože nebyla šance, že by jejím mužem nějaký podnik znovu zaměstnal, začala chodit po domácnostech žehlit prádlo. Za domem začali chovat slepice a prase a prodávat vejce a maso. Tajně, sousedům nebo na ulici, protože takové podnikání nejde na Kubě provozovat legálně. Od nejhorší bídy rodinu zachraňovaly jen občasné dary zahraničních organizací. Ztráta práce není jediné riziko, které lidem nepohodlným režimu hrozí. Policie je může šikanovat, jak se jí hodí. Cruz vzpomíná na otřesný zážitek z doby, kdy se blížily synovy první narozeniny. Manžel šel sehnat jídlo a ona balila dárky. "Vtom někdo klepal na dveře, vzala jsem dítě na ruku a šla otevřít," říká. Stáli tam tři policajti a ukazovali příkaz k domovní prohlídce. Všimla si, že na něm není razítko a nechtěla je pustit dovnitř. "Odhodili mě tak, že syn narazil tváří na roh dveří," říká. "Prohledali celý barák, dárky rozdupali. Jeden z nich si strčil do kapsy tisíc pesos, která jsem měla schovaná. Říkala jsem mu - ohlásím tě jako zloděje. Smál se - co si myslíš, že dokážeš? Našel jsem protistátní časopis. Ty budeš mít problémy, protože jsi proti režimu." Žena se však přesto pustila do předem ztraceného boje. Šla zranění syna i krádež ohlásit na policii. Vysmáli se jí, že když policisté neměli identifikační čísla, nemohli to být policisté, ale obyčejní zloději. Nakonec byla naopak ona obviněna z pomluvy, k soudu se však její případ nikdy nedostal. "Chtěli mi jen nahnat strach," říká. "V téhle zemi není spravedlnost." Manžela mohla od jeho uvěznění navštívit jen jednou. Zděsily ji hrozné podmínky. "Vedro, komáři, švábi, krysy. Díra v podlaze a nad ní kohoutek na splachování i na pití. Odsoudit na dvacet let takového života člověka, kterému je 52 let, má vysoký krevní tlak a nemocné ledviny, je totéž jako dát mu doživotí," říká. "Jeho uvěznění je pro mě a pro syna hrozná rána. Ještě jsme se z ní nevzpamatovali. Ale raději vám řeknu, jak by mluvil můj manžel. Říkal mi: Máme proti sobě tvrdého nepřítele. Dali mi dvacet let a já počítám s tím, že si je odsedím. Když mě pustí zítra, tak dobře, díky bohu. Počítám ale s nejhorším."

Vzduch je čistý, jděte

Cesta autem z Manzanilla do dvě stě kilometrů vzdáleného druhého největšího města ostrova - Santiago de Cuba - trvá celý půlden. Úzká silnice je v některých místech samá díra. Ráno a odpoledne posedávají u krajnic skupinky pasažérů čekajících na nejčastější prostředek zdejší hromadné dopravy - korbu nákladáku. Na každé větší křižovatce stojí řady lidí, kteří se vydali na delší cestu stopem. Sehnat lístek na vlak nebo autobus totiž není snadné, navíc je drahý. "Mám strach," přiznává Jorge Castillo (33), když vede návštěvu od vstupních dveří do ložnice a dveře zavírá na zástrčku. Přesto svého bratra Josého, jednoho z dalších "vězňů kubánského jara", vystřídal v čele Institutu nezávislé kultury. "Nedá se nic dělat, teď už musíme to riziko podstoupit za každou cenu. Máme tu ty uvězněné, a když budeme mlčet, ničeho v jejich prospěch nedosáhneme." José Castillo (46), nejstarší z pěti sourozenců, dostal v březnu dvacet let za vedení Nezávislého institutu kultury a demokracii a vydávání novin. Tento výrazný muž stál u zrodu formující se opozice už počátkem 90. let a v oblasti Santiaga de Cuba se stal jejím vůdcem. "Známe o něm v žertu říkali - jednou z tebe bude senátor," vypráví Jorge Castillo. Od poloviny 90. let dával jeho bratr dohromady síť občanských center. V bytech odvážných zájemců probíhaly přednášky o lidských právech, promítaly se dokumenty o situaci na Kubě, uspořádal literární soutěž a začal vydávat sborník. Všech čtyři sta výtisků jeho čtvrtého - posledního - čísla stejně jako počítač, videokameru a fotoaparát policie zabavila při domovní prohlídce. Jorge Castillo by rád ve vydávání časopisu pokračoval, zatím se mu ale nepodařilo sehnat potřebnou techniku. Své články proto zveřejňuje na internetové stránce založené kubánskými exulanty v americkém Miami. Pokud jde o bratrův další osud, je optimista. "Tahle vláda je špatná, ale ne hloupá. Dokáže manévrovat tak, aby se udržela u moci," říká. "Mezinárodní tlak jí jasně ukazuje, že to přehnal. Dříve či později ji přinutí vězně propustit." Zároveň přichází s nápadem na další protestní akci - poslat příbuzným vězněných pozvání, aby mohli vycestovat, a mluvit o osudu svých blízkých. Využít se podle něj dá i to, že vláda cesty nepovolí: "Když nepustí jednoho dva, nikdo si toho nevšimne. Ale v případě deseti dvaceti lidí se to už může změnit v politickou záležitost." Před odchodem návštěvy se Jorge Castillo vychází raději podívat, zda ulici před jeho domem nesleduje někdo z Výboru na obranu revoluce. Tato instituce zajišťuje dohled v každé ulici kteréhokoli kubánského města. Úkolem členů výboru je špiclovat každý pohyb svých sousedů a podávat o něm policii zprávy. Dává také posudky třeba lidem, kteří se ucházejí o práci. Někteří lidé pracují pro výbor otevřeně, jiní skrytě, nikdo si proto nemůže být jist. Jorge Castillo se vrací se špatnou zprávou, že soused z nedalekého domku, o kterém má pochybnosti, si právě vynesl židli před dům. Nezbyvá než počkat. O půl hodiny později začne našťestí pršet, vzduch je čistý.

Dav s kameny

Režim nepromešká jedinou příležitost, jak vězňům a jejich rodinám situaci ještě zhoršit. Dal si záležet na tom, aby vězni byli co nejdál od svých rodin. V zemi, kde nefunguje hromadná doprava, je cesta napříč Kubou opravdový výkon. Shánět lístek na vlak či autobus je třeba začít už několik dní předem, navíc je v poměru k platům nehorázně drahý. Člověk si může vybrat: buď se přidá k desítkám stopařů lemujících každou křižovatku, nebo dá za cestu víc než svůj měsíční příjem (průměrný plat v zemi není vyšší než 10 dolarů, tedy asi 300 pesos). Rodina dalšího vězně ze Santiaga - Clara Sáncheze - si vybrala druhou možnost. Na cestu ze Santiaga do Havany však jeho manželce a matce nestačilo, ani když daly své dva měsíční příjmy dohromady. Vyšla je na 500 pesos, žena vydělává jako účetní kolem 300 a matka bere důchod něco málo přes 100 pesos. Nebýt dalších sedmi sourozenců vězněného, nemohly by si návštěvu vůbec dovolit. Obtíže s cestováním odsouvají do pozadí fakt, že návštěvy jsou povolené zřídka - rodiče nebo sourozenci mohou přijet jednou za dva měsíce, manželky dokonce jen jednou za půl roku. K tomu se přidává strach, co nejen s fyzickým, ale i s duševním zdravím mohou udělat dlouhá léta v příšerném žaláři. "Bojím se, že když si bude muset odpykat celých patnáct let, psychicky ho to postihne," říká žena Alexise Rodrígueza Fernándeze z padesátitisícového Palma Soriana na východě Kuby. "Zatím se drží, naposledy mi psal, že byl třetí v šachovém turnaji, který si ve vězení uspořádali. Museli na sebe křičet tahy z jedné cely do druhé." Když si pro manžela přišli, bála se manželka Luisa dokonce o jeho život. Nebyl totiž právě doma. "Brečela jsem, měla jsem strach, aby ho nenašli někde mimo dům," přiznává žena trýznivou nejistotou o tom, čeho všeho by režim mohl být schopen. "Mohli by ho zabít a tvrdit, že je nezvěstný. Nikdy bychom se nedozvěděli, co se s ním opravdu stalo. Nebo mu dát trest smrti s odůvodněním, že se pokoušel utéci." Protože manžel odjel za některým ze svých přátel z opozice a ani jí neřekl, kam vlastně jede, nemohla mu dát žádnou zprávu ani se ujistit, že je v pořádku. "Pět policistů tu zůstalo přes noc a ráno šel jeden z nich se mnou do práce," vypráví manželka Luisa. "Přesto se mi v práci podařilo poprosit švagrovou, ať na manžela počká na kraji ulice a řekne mu: Měj se na pozoru, doma na tebe čekají." Díky vzkazu se Alexis vydal vstříc zatčení až odpoledne, aby se ještě mohl rozloučit s manželkou. "Když nasedal do auta, volal: Kuba bude brzy svobodná," vypráví Luisa. "Přišli mi to říct

sousedí, kteří hráli na ulici domino." O brutálních praktikách státní policie ví paní Luisa své. Manžel shromažďoval podpisové archy projektu Varela, dohromady se mu z východních provincií sešlo na jedenáct tisíc podpisů. S přáteli z opozice se scházel v domě jednoho z nich (z malého Palma Soriana pocházejí tři z 75 "jarních vězňů"). "Pomáhala jsem mu doma, ale na schůzi mi chodit nedovolil," říká. "Bylo to nebezpečné." Několikrát se totiž stalo, že na rokující disidenty čekala před domem banda naverbovaná státní policií a ztloukla je. Podobný dav čekal i na paní Luisu, když se šla den po zatčení zeptat na policii, co bude s manželem dál: "Státní bezpečnost obešla celé město dům po domu. Říkali lidem: Jsou to kontrarevolucionáři a hnusní červi. Musíte se zúčastnit demonstrace proti nim, je to na obranu revoluce. Jedni tam šli proto, že nepřemýšlí. Druzí proto, že se báli státní bezpečnosti něco odmítnout a měli strach, že přijdou o práci." Shluk lidí, který byl celý den před policejní stanicí, ji dovnitř vůbec nepustil: "Byli tam nejen muži, ale i ženy a bosé děti," říká paní Luisa. "V rukou měli klacky a kameny. Nenechali mě projít."

Až budeme chtít

Zarytou nenávisť představitelů režimu a strach okolí zastat se člověka, který upadne v nemilost, poznala na vlastní kůži i špičková kubánská neuroložka Hilda Molina (60). Kdysi patřila mezi lidi, které si režim hýčkal. Studium skončila jako nejlepší v ročníku, vedla neurologický ústav, jezdila na stáže do zahraničí a před deseti lety byla rok členkou parlamentu. "Otec bojoval spolu s Castrem," vzpomíná na své dětství a mládí. "Dlouho jsem revoluci upřímně milovala a věřila tomu, co Castro vykládal. Jeho slova o sociální spravedlnosti se podobala tomu, co kázali v kostele." Zlom přišel ve chvíli, když se začátkem devadesátých let rozhodla, že vybuduje nové neurologické centrum na světové úrovni. Povedlo se. Pak ale ministr zdravotnictví přišel s tím, že její klinika nebude přístupná pro Kubánce, nýbrž jen pro dolarové pacienty ze zahraničí. "Křičel na mě: Je to příkaz revoluce. Tak to musí být," vzpomíná paní Molina. Lékařka se rozhodla, že než aby příkaz splnila, raději z centra odejde. Zároveň se vzdala i místa poslankyně. "Zpočátku moji kolegové říkali: budeme společně hájit tuhle spravedlivou věc - aby centrum zůstalo takové, jak jsme zamýšleli," říká doktorka. "Nakonec všichni mlčeli. Báli se. Někteří se s tím smířili, jiní zůstali při cestě na nějaký kongres v zahraničí." Dnes žije žena se svou starou matkou ve dvou místnostech na havanském předměstí. Jediného syna, který utekl do Argentiny, už devět let neviděla. Své dva vnuky zná jen z fotek. Nebere žádné peníze, její matka dostává důchod 103 pesos. "Nebýt peněz od syna, asi bychom zemřely hlady," říká Hilda Molina. Že měla ohledně "svého" centra pravdu, dnes zažívá krutě na vlastní kůži. Nedávno si zlomila ruku v zápěstí a doktor jí to spravil tak nedbale a špatně, že ochrnula. "Ten doktor není viník, je jen produktem systému - kubánské zdravotnictví je ve strašném stavu," říká neuroložka. "U nás v centru by mi dokázali pomoci. Tam ale nemůžu jít, když jsem Kubánka." Hilda Molina poslala už několik desítek žádostí, aby jí režim dovolil odstěhovat se za synem. Zpočátku proto, že se jí stýskalo po vnučích, v poslední době i proto, aby si mohla léčit zmrzačenou ruku. "Mělo to jediný výsledek," říká doktorka Molina. "Nedávno mě navštívil důstojník z imigračního oddělení a řekl mi: Váš mozek patří této zemi, je jejím vlastnictvím. Budete moci odjet, až my budeme chtít."

V šatech na dluh do Havany

Vnější stěnu posledního ze čtyř malých nuzných domků za vesničkou Palmarito de Cauto ve východním vnitrozemí Kuby zdobí nápis: Svobodu politickým vězňům. Uvnitř visí vedle obrázku papeže a Gándhího také fotka Václava Havla. Bývalý český prezident se na Kubě těší velké přízni. Belkis Ferrer (30), jejíž oba bratři jsou mezi 75 vězni z jara, ukazuje fotku jednoho z nich, jak si právě čte Havlovu Moc bezmocných. Luis Enrique Ferrer (33) dostal nejdelší trest ze všech - 28 let. Jeho o šest let mladší bratr José Daniel Ferrer rovné čtvrtstoletí. Luis Ferrer se navzdory bídě, která mu nedovolila ani pomyslet na studia, stal lídrem opozice v celé provincii. "Hodně četl, sehnal si rádio, poslouchal zahraniční stanice," vzpomíná Belkis. "Jednoho dne si půjčil peníze, koupil si sváteční šaty a rozjel se do Havany - seznámit se s proslulým vůdcem opozice Oswaldem Payá. Pak se přidal k jeho Křesťanskému hnutí osvobození." Protože Belkis se nenechala zastrašit a ani po zatčení bratrů nepřestala sbírat podpisy pod projekt Varela, potkává státní bezpečnost na každém kroku. Vyhrožuje jejím známým, že budou mít problémy, když se s ní nepřestanou stýkat. A občas se ukáže, že ten, koho ještě nedávno považovala za přítele, je ve skutečnosti tajný agent. Ostatně už jarní proces se sedmdesáti čtyřmi muži a jednou ženou ukázal, jak jsou tajní spolupracovníci Castrovy politické policie obratní. U soudu svědčilo dvanáct agentů, kteří až dosud tajně působili v kubánském disentu. Vzájemnou důvěru lidí se státní moc snaží podlomit i jinak, prostřednictvím pomlouvačných kampaní. "Říkají, že to nejsou žádní bojovníci proti režimu, že jim jde jen o peníze ze zahraničí," říká Ana Aguilla, předsedkyně Výboru manželek a matek politických vězňů, jejíž manžel je zavřený devátým

rokem a dalších šest let má ještě před sebou. S několika dalšími ženami se schází každou neděli na mši v jednom z havanských kostelů a několikrát zorganizovaly pochod městem za propuštění svých blízkých. Její manžel se do vězení poprvé dostal na začátku devadesátých let, když se na loďce pokoušel uniknout z "ostrova svobody". V kriminále se sblížil se skupinou dalších mužů, kteří měli za sebou podobnou zkušenost. Tehdy se rozhodl, že už se o útěk znovu pokoušet nebude a naopak se začne zajímat o osudy lidí, kteří při pokusu o útěk zmizeli na moři. "Vláda vždycky řekne - utopili se. Ale ve skutečnosti některé z nich na útěku zabili," říká Ana Aguilla. Poslední případ, kterým se její manžel zabýval, bylo zmizení mladíka, který se snažil utéci v malém letadle. Byl uzavřen s tím, že měl nad mořem nehodu. "Rodiče hocha ale napsali manželovi, že svědkové slyšeli ve vysílačce, jak mladík křičí, že na něj střílejí," říká Ana. "Manžel dal proto žádost na státní zastupitelství, aby případ vyšetřilo." Výsledek byl zdrcující. Případem se nikdo nezabýval a její muž dostal za "vyzrazení státního tajemství" patnáct let. Pravou rukou výboru, kterému Ana Aguilla předsedá, byl od jeho vzniku před čtyřmi lety známý disident Elizardo Sánchez. Právě proti němu rozjela vláda v září kampaň. Jeho tvář se dívá z obrazovky televize zarámovaná ve stodolarovce. Pak se pomalu mění v chameleona. Cílem kampaně je přesvědčit lidi, že Sánchez se sice tvářil jako člen disentu, zároveň ale dobře vycházel se státní mocí - takže takoví přece mohou být i další z nich. Proto státní bezpečnost v televizi promítla záznam, na kterém Sánchezovi za zvuků státní hymny předává policejní důstojník jakési vyznamenání. "Nevím, jestli věřím Elizardovi. Ale vím, že nevěřím vládě. Mého manžela odsoudili za vyzrazení státního tajemství, a přitom s ním ani nikdy nepřišel do styku," říká Ana Aguilla. "Některé ženy z našeho výboru jsou ale rozčarované a chtějí s ním přestat spolupracovat. Udělal toho pro nás hodně, ale asi s ním spolupráci ukončíme. Není dobře, aby kvůli tomu byly mezi námi rozpory."

Otec je komunista

"Tady mě nefoťte. Půjdeme jinam, abychom se mohli otevřeně bavit," šeptá Ileana Danger Hardy z Guantánama a ukazuje na muže, který si bez hnutí čte v houpacím křesle u otevřených dveří jedině kubánské oficiální noviny Granma. "Víte, otec je komunista." Volně mluvit je možné v nedalekém domě maminky druhého vězně. Ani zkušenost s nespravedlivým vězněním zetě přesvědčením jejího otce neotrášila. "Je slepý a hluchý, nechal se oklamat," říká o něm dcera. "Když jsem se z návštěvy u manžela vrátila s tím, že ho dozorce zbil a od té doby špatně vidí na jedno oko, nevěřil mi. Říkal: V televizi nemluvili o tom, že by s vězni špatně zacházeli. A hlavně měl strach, abych to neříkala někde, kde by mě mohli slyšet." Manžela si paní Hardy za poslední léta moc neužila. Tři roky byl za pokus o útěk za hranice ve vězení (doplaval na americkou vojenskou základnu nedaleko svého města, ale Američané ho po měsíci vydali kubánským úřadům) a před dalším zatčením pobyl doma jen půl roku. Od jara má před sebou dalších 15 let - dostal je za to, že pracoval v Kubánském hnutí mládeže za demokracii. Do dveří vchází těhotná manželka druhého z místních vězňů - Mayelín Bolívar González a hned zavádí řeč na to, že letos měla to štěstí, že ji vláda vybrala mezi zhruba dvacet tisíc šťastlivců, kterým dá povolení vycestovat. "Manžel mi řekl, ať odjedeme," říká. Zda se to jí a jejím dvěma synům opravdu podaří, je ale otázka. Nejdřív by musela sehnat 1600 dolarů (průměrný plat za patnáct let) a zaplatit je za výhru v loterii kubánské vládě. Odejít by si ale moc přála. "Chtěla bych mít vedle sebe televizní štáby a novináře a všem říct, co se tady stalo. Vyprávět celému světu o nenávisti a utrpení, které zažívám," říká. "Navíc si neumím představit budoucnost našich synů tady, studovat je jistě nenechají." Zatím si desetiletý Manuel Alejandro dokáže ve škole poradit. "Říkám učitelům a spolužákům: Tatínek není ve vězení proto, že spáchal nějaký zločin. Je tam jen za své myšlenky," ozývá se z houpacího křesla. Paní Mayelín důrazně přikyvuje: "Tohle říkej vždycky. Tatínek není žádný špatný člověk. Je ve vězení nespravedlivě."

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

2004

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=699245>

Datum: 15.03.2004
 Autor: Zbyněk Petráček
 Zdroj: Respekt
 Strana: 11
 Číslo: 12/04

Západoevropané to nepochopí,

říká o své cestě na Kubu poslanec Petr Bratský

Když se poslanec Petr Bratský (ODS) loni na podzim účastnil demonstrace před kubánským velvyslanectvím v Praze, dostal do ruky ceduli se jménem a výší trestu odsouzeného novináře Omara Hernandez: věk 55 let, trest 18 let kriminálu. Demonstranti takto připomínali hostům, kteří přicházeli na ambasadní recepci, loňskou vlnu politických procesů proti tamní opozici. Bratský letos na výzvu společnosti Člověk v tísni odjel na Kubu - mimo jiné proto, aby navštívil a podpořil Hernandezovu rodinu. S ním cestovali i tři další evropští poslanci (László Nagy ze Slovenska, Rosita Runegrundová a Helena Höijová ze Švédska). Bratský je tak jedním z mála lidí, kteří mají aktuální zkušenost s nynějším osudem odsouzených disidentů. "Z toho, co jsem vyslechl, se ukázalo, že zdaleka ne všichni jsou na to psychicky připravení. Řada z nich propadá určité beznaději," říká. "Jsou to normální slušní, inteligentní a citliví lidé, které zavřeli mezi těžké kriminálníky. Ti je okradli o osobní věci."

Jak víte, že propadají beznaději?

Jejich manželky se s nimi pravidelně vídají, můžeme-li dva tři měsíce považovat za pravidelnost. Ale i to je problematické, neboť je umístili co nejdál - ačkoli Kuba jinak oplývá neuvěřitelným množstvím věznic. Rodiny jsou tedy od svých blízkých hodně izolované a pohyb je strašně omezený. Až pak se dozvídají, jak vězňům chybí lékařská péče, jak je špatná strava, jak se jim zhoršuje zdraví.

Čím je pohyb omezen? Administrativně jako třeba v Číně?

Když jedete hromadnou dopravou, vlak třeba zastaví, půl dne nejede a nikdo neví proč. Jeden z vůdců opozice Oswaldo Payá říkal, že Havanu prakticky neopouští. Vůbec nevědí, jak se do některé provincie dostat.

Máte teď konkrétnější představu, co pro postižené dělat?

Chtějí, aby chodilo co nejvíc dopisů na jejich podporu, aby přišla humanitární pomoc - třeba léky - určená přímo jim, cestami pokud možno neoficiálními. Změny režimu chtějí dosáhnout pokojnou cestou, nechtějí bojovat, nechtějí se spojovat s emigrací na Floridě.

Kubu jste navštívili na turistické vízum. Jaké jsou plusy a minusy tohoto postupu?

Je to dvojaké. Kdybychom tam nejezdili turisticky, tak se tam nedostaneme, ale tím, že je tam pro turisty všechno za dolary, vlastně ten režim podporujete. Rozhodně by stálo za to informovat veřejnost ve všech evropských zemích o tom, co se tam opravdu děje. Myslím, že je to skoro povinnost zemí východního bloku, které si podobný osud prožily. Západoevropané tohle nejsou schopni pochopit. Nechápu, že vám můžou ve vězení zakázat číst noviny, že vám čtou dopisy nebo je vůbec nedoručí. Že vězni vidí jen jednou za týden slunce. Na jednu hodinu.

Zažili jste jako skupina nějaký policejní nátlak?

Jen drobnosti - třeba že za některý přestupek pokutovali jen nás. Ale bylo patrné, že o nás vědí.

Proč před lety zatkli Pilipa s Bubeníkem? Myslíte, že režim rozčilila jejich cesta za americké peníze?

Asi ano. Já jsem vyrazil s Člověkem v tísni, ale fakticky jsme tam jeli za vlastní peníze, našli jsme si ubytování. Pohybovali jsme se tam jako klasičtí turisté. Cestovní kancelář doporučuje nestýkat se s disidenty, ale pokud jim nevezete kufry peněz či elektronická zařízení, dá se to zvládnout. Za Oswaldem Payou jsme byli v bytě třikrát.

Česká politika vůči Kubě je výraznější než politika Evropské unie. Do jaké míry ji po vstupu můžeme ovlivnit?

Západ si uvědomuje, že Rusko, Kuba, Severní Korea, Vietnam, Libye apod. jsou země, kde bývalé Československo mělo kdysi velmi silné kontakty. Evropská unie je ale v tomto směru rozdělená na jih a sever. Španělsko, Itálie, Portugalsko mají ke Kubě tradičně blízko a nebudou jí chtít dělat problémy, pokud tam nebudou příliš utiskováni křesťané. Spíše sever, Švédsko, Dánsko, Polsko, by byl ochotnější nějak víc tlačit. Oswaldo Payá si právě na jižní země dost stěžoval. Že odtamtud jezdí hodně turistů. Evropa se chce vymezit vůči Americe a chce ukázat, že Kuba je její doména, protože cítí, že Amerika by s Kubou, s jejím režimem bojovala. Neuvědomují si, jak tím pomáhají Castrovi. To bychom měli Evropě vysvětlovat.

Že to není ani věc Ameriky, ani Evropy, ale Kuby samotné.

Prezident Václav Klaus se loni se zachoval zmužile ohledně Běloruska, když si na mezinárodním setkání odmítl sednout vedle Lukašenka. Že by se vzmužil i ohledně Kuby?

S ním je to těžké. Je svůj a potřebuje ke všemu dospět sám. Musí to nejdřív sám chtít a pak z toho udělá ještě svoji přednost.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=846508>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 07.07.2004
Autor: Zbyněk Petráček
Zdroj: Respekt
Strana: 03
Číslo: 28/04

Příjemné prázdniny v pekle

Patnácté svobodné léto: jezdit, nebo nejedít do zemí diktátorů?

Můžeme-li coby turisté jezdit prakticky kamkoli, otázkou je, jak a podle čeho vybírat. Jen podle kvality pláží a nedotčené přírody, nebo zohlednit i kvalitu demokracie v té či oné zemi? Jinak řečeno - jezdit, či nejedít do zemí diktátorů? Jednoznačnou odpověď dát nelze. Vždyť například paní Aung Schan Su Ťij, symbol odporu vůči barmské juntě, je proti tomu, aby do její země jezdili turisté ze Západu, tibetský dalajlama žijící v exilu považuje návštěvy západních turistů v Tibetu za užitečné a totéž tvrdí na adresu samotné komunistické Číny známý někdejší disident, nyní exulant, Hongda Harry Wu. Jak se v tom zorientovat, máme-li touhu do podobných končin vyrazit?

Průšvihový turista

Nedlouho před pádem železné opony publikoval americký novinář P. J. O'Rourke knihu reportáží nazvanou Prázdniny v pekle. Popisoval v ní své zážitky zahraničního korespondenta z tehdy turisticky nedostupných destinací, zmítaných občanskými válkami a konflikty, jako byly Libanon, Nikaragua či Angola. "Byl jsem vlastně průšvihovým turistou," napsal v předmluvě. "Jezdil jsem se dívat na povstání, politické krize, občanské nepokoje a jiné lidské pošetilosti, protože... protože je to zábava." V roce 1989 se ovšem zdálo, že O'Rourkeově realitě chaosu a válek je - stejně jako "průšvihové turistice" - odzvoněno. Vždyť klid zbraní nastal v Libanonu, Nikaragui i Angole. Tak proč tyto destinace a jim podobně zapovězené neuvolnit pro běžné cestování? Bilancujeme-li uplynulých patnáct let svobody, dopadlo to vše poněkud jinak. První a poslední bezelstné léto jsme prožili v roce 1990. Pravda, i tehdy skončilo Saddámovou okupací Kuvajtu, která brzy poté vedla k první válce v Zálivu, nicméně z

hlediska právě sjednocované Evropy to byla marginálie. Ovšem už začátek léta 1991 přinesl válku v Jugoslávii. Až do poloviny devadesátých let byly jadranské destinace turistům nedostupné. Nicméně tehdy si ještě český dobrodruh nemusel zoufat. Vždyť český pas s sebou nesl nebyvalou prioritu. Vzhledem k tomu, že fungoval bezvízový styk s prakticky celou Evropou, Ruskem a postsovětským areálem i Kanadou, bylo možné na tento pas objet zeměkouli bez víza. Jenže těmto časům odzvonilo se zavedením kanadských i ruských víz a hlavně po 11. září 2001. V tomto byrokratickém smyslu by se dalo říci, že cestování do zemí, jako je Kuba, Barma či Tibet, se relativně zjednodušilo - tím, že podmínky zůstaly stejné.

Jezděte tam a usmívejte se

A tady je zásadní problém dneška. Na Kubě, v Barmě ani v Tibetu nebudí terorismus, tamní opozice je ráda, pokud tu a tam někoho vládnoucí režim vůbec propustí z vězení, a turistům se meze nekladou. Tak proč tam nejet? Pro odpověď jsou jistě zajímavé názory tamních osobností, které získaly renomé ohledně vztahu dotyčných režimů k demokracii a okolnímu světu. Jak už bylo řečeno, Aung Schan Su Ťij má už od roku 1996, kdy **barmský režim** inicioval kampaň na přilákání západních turistů do země, jasno: Turismus má své dobré i špatné stránky, nicméně vládní kampaň nepodpoříme, protože to je věc propagandy. Číňan Harry Wu to vidí zcela opačně: **Jezděte tam**, prohlásil loni v Praze na festivalu **Jeden svět, Čína** vystavěla svou proslulou zeď nikoli proti nájezdníkům, ale proto, aby izolovala vlastní občany. Proto tam jezděte jako turisté a usmívejte se na ně, aby viděli, že je to jinak. **A do třetice názor tibetské exilové vlády v indické Dharamsale**: Cestovatelé dnes plní významnou roli při poznávání pravdy o Tibetu, protože přináší nejnovější poznatky o tom, co se v Tibetu děje... Na základě těchto informací se zvyšuje mezinárodní tlak na Čínu, aby dodržovala lidská práva, která jsou v Tibetu trvale porušována.

Jak se k tomu má postavit český dobrodruh či pouze člověk prahnoucí po poznání? Určité dělítko nabízejí například názory Lubomíra Sklenky, člověka znalého věci, který už asi šestkrát navštívil Tibet a jednou Barmu. Základní věcí je motivace. Proč tam vůbec jedu? Pomineme-li vysloveně plážovou turistiku, v zemích jako Tibet, Barma či Kuba se nabízí několik mravně-ekonomických voleb. Za prvé: nejezdit s cestovními kanceláři. Právě ty v těchto regionech fungují na základě smlouvy se státem - stát je buď přímo vlastní, nebo se na nich podílí, nebo sklízí tučná procenta z jejich zisků. V tomto smyslu je lepší používat služeb místních "domorodců", ať už jde o stravu (pouliční stánky) nebo dopravu (nejlépe stopem na nákladáku s přímým placením řidiči). Za druhé: nejde jen o ideologii nebo morální dilema, ale též o praktické věci. Z Tibetu přinesli "neregistrovaní" turisté zcela zásadní zprávy, konkrétně zachytili fotoaparáty či videokamerami scény z potlačení nepokojů ve Lhase v letech 1987-89, které tibetská exilová vláda dodnes používá jako doklad, jak to v Tibetu pod čínskou správou chodí.

Necivět na ně

Takže opět k úvodní otázce patnáct let po pádu železné opony, v době, kdy "cestovat je tak snadné". Jezdit do zemí diktátorů, nebo nejezdit? Jak vyplývá z výše řečeného, odpověď se netýká ani tak otázky zda, ale spíše otázky typu proč, za jakým účelem a jak se tam chovat. Tento problém nám není tak vzdálený, jak by se mohlo zdát. Za prvé: stačí si vzpomenout na dobu před patnácti lety, kdy mnozí čeští občané žili v přesvědčení, že západní turisté sem jezdí za levné peníze okukovat jakési "východní orangutany". Za druhé: ještě čerstvější vzpomínku nabízejí poslední, srážkově bohaté roky, kdy se - nejprve na Moravě, posléze v Čechách - rozšířil termín "povodňová turistika". Prostě řečeno takto: Jezdit kamkoli, ale ne na čumendu.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je **RESPEKT**. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=433818>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 15.11.2004

Autor: Jiří Sobota, Markéta Pilátová Autoři jsou spolupracovníci Respektu.

Zdroj: Respekt
Strana: 16
Číslo: 47/04

Castrovo dolarové loučení

Proč kubánský diktátor zakázal americkou měnu a vězní své odpůrce

Sedm desítek vzpurných zaživa hnije v base a na povrchu zuří bitva o tvrdou měnu. Kubánské komunisty drží nad vodou tuhá represe a každoroční tři miliardy dolarů od turistů a emigrantů. Stále úpornější snaha umlčet sebemenší náznak nesouhlasu a shrábnout nenáviděné zelené bankovky je projevem rostoucí paniky před nevyhnutelným pokusem o předání moci. Podaří-li se diktátorské klíce ustát odchod Fidela Castra, bude osud disidentů odsouzených celkem ke 1454 rokům nesnesitelného života v lágrech zpečetěn.

O dvojím lidu

Komunismus na Kubě skončil v červnu 1993. Castro tehdy zkoprnělým spoluobčanům oznámil, že vzhledem ke ztrátě finanční podpory ze Sovětského svazu kašle na principy revoluce a otevírá trh země nenáviděné měně arcinepřítele, americkému dolaru. A nejen to: dosavadní "zrádci a zaprodanci", tedy více než milion Kubánců, kteří před komunisty utekli především do USA, jsou zváni na návštěvu a k zasilání dolarových "výslužek" svým příbuzným na Kubě a krásy ostrova se otevrou organizovanému velkoturismu valutových cizinců.

Tah zachránil režim před krachem. Příspěvky od uprchlíků se vyšplhaly na více než jednu miliardu dolarů ročně a turisté nalili do kubánské ekonomiky jenom v roce 2003 další více než dvě miliardy - obě skupiny se tak společně postaraly o tři čtvrtiny kubánských příjmů v tvrdé měně. Peníze tečou do státní komunistické kasy buď přímo ze státem vlastněných hotelových komplexů, nebo je režim shrabuje prostřednictvím sítě více než 5000 státních obchodů plných jinak nedostupného zboží. Castro má prostředky na nejnůtější nákupy ropy a potravin, po rovnostářské společnosti je však veta. Máte-li na Kubě v kapse dolary, jsou tu pro vás supermarkety, fast foody, cukrárny, celá obchodní střediska, ale také speciální benzinové pumpy a restaurace. Nemáte-li, jste prakticky odkázáni na lístkový přidělový systém na potraviny, košile nebo mýdlo a váš týdenní výdělek stačí zhruba na jeden litr stolního oleje. Úkolem dne je tedy sehnat dolary. To se daří zhruba 60 % Kubánců, většině z nich v menších částkách. Cesty jsou různé: rudá knížka proklestí nomenklaturní přístup ke státem ovládanému turismu, příbuzný-emigrant pošle několik stolarovek, anebo se k tvrdé měně prokšeftujete - učitelé se tak v noci stávají taxikáři turistů, doktoři pronajímají byty prostitutkám, které za noc vydělají více než oni za měsíc. Chce to ostré lokty a podnikavého ducha, být "dobrým komunistou" je v této chvíli na draka.

Volně směnitelný štulec

"Je to pokřivený strom, který musí být vyvrácen z kořenů a znovu zasazen," stěžoval si letos na jaře na poměry v turistickém průmyslu Fidelův bratr a nejpravděpodobnější nástupce Raúl na videokazetě, která kolovala mezi kubánskými komunisty. Bylo to troubení k protiútok: lepkavá chapadla korupce pronikla do nejvyšších pater stranické hierarchie a životně důležité dolary z hotelových komplexů mizely stále častěji do kapes funkcionářů. Strana však zjedнала pořádek. Padl ministr turistického ruchu, jeho tři náměstci a celá řídicí mašinerie. Na jejich místa nastoupili zaměstnanci Gavioty, jednoho z pěti kubánských hotelových řetězců, shodou okolností právě toho, který řídí armáda v čele s následníkem Raúlem. Také zbývající sítě hotelů čeká v nejbližší době "recentralizace" v podobě době fúze s vojenskou Gaviotou. Turisté přijíždějící na dovolenou na Kubu - většina z nich z Evropy a Kanady - se tak nevědomky stávají váženými hosty vojenské junty, která se chystá na převzetí moci. Vrchní velitel Raúl ovládl s turistickým ruchem polovinu zahraničních příjmů země a pojistil si svoji pozici proti stranické trojce Carlosu Lagovi. Zároveň mu uštedřil i patřičný ideový štulec - byl to totiž právě Lago, kdo počátkem devadesátých let prosadil nesmělé počátky podnikání. Zbývá zajistit každoroční miliardu dolarů od exulantů. Tady zkomplikovala kubánským komunistům život Bushova administrativa, když letos v květnu drasticky zpřísnila podmínky, za jakých mohou američtí Kubánci svým rodinám vypomáhat. Samotná definice rodiny se zúžila na nejbližší příbuzné, na návštěvu je možné vyrazit pouze jednou za tři roky na čtrnáct dní a v jejím průběhu je možné místo dnešních 164 dolarů utratit denně pouze 50 (průměrný měsíční plat na Kubě je zhruba 13 dolarů). Nové sankce byly jako obvykle darem z nebe pro Castrovu propagandistickou kanonádu: vůdce

označil Američany za "nelítostné surovce" bránící rozděleným rodinám ve styku a vládní noviny Granma oznámily, že se oslabující dolar stává pro kubánskou ekonomiku přítěží. **Samotný Castro pak hned poté, co absolvoval operaci zlomeného kolena, "aniž by jen na sekundu přestal řídit zemi", s dolarovou ekonomikou jedním dekretem rázně skoncoval.**

Tedy tak trochu. Kubánci mohou dolary dále přijímat a vlastnit, jenže si za ně nic nekoupí - nejdříve je musí s desetiprocentní přírůžkou vyměnit za "směnitelné peso", mimo specializované obchody dokonale bezcenný kus papíru. **Funguje to skvěle. Vyděšení Kubánci se vrhli i s dolary na směnárný a režimu se podle latinskoamerického tisku citujícího kubánské úředníky na ministerstvu financí podařilo jenom během prvních tří dnů vybrat více dolarů než za poslední čtyři roky.**

Odvaha v bílém

"Scénářů, jak to všechno na Kubě dopadne, je mnoho a nelze si představovat, že se uskuteční jeden jediný, jsme přece jen karibská země zvyklá věci kombinovat," vysvětlují často kubánští disidenti. **Pravděpodobné Raúlovo následnictví na trůnu je velmi nepopulární možnost. Raúl nemá bratrovo uhrančivé charisma, a vládnout by tedy musel jenom hrubou silou. Možný je také přechod k demokracii za pomoci opozice na Miami a disidentů doma. Ti iniciovali petiční akci Projekt Varela, který podobně jako naše Charta 77 požaduje zavedení svobody slova, práva na podnikání, cestování a vypsání referenda. Disidentům se podařilo shromáždit více než deset tisíc podpisů a donutili tak Comandanteho zamyslet se nad počtem lidí, jimž si uvykl říkat "nepatrné skupinky". Nervózní režim vloni zareagoval velmi tvrdě a poslal 75 nejznámějších disidentů do tropických kobek. Marná snaha. Počet podpisů po jejich uvěznění stoupl na 25 000 (jen pro srovnání - signatářů Charty 77 bylo 1886). Lidé se přestávají bát, riskují dlouhá léta žaláře a připojují k podpisu i adresu a číslo občanského průkazu. Také 14 žen symbolicky oděných v bílém, které protestovaly před několika měsíci proti věznění svých mužů, už nemá strach. Ve vzduchu visí změna a Castrovo utahování šroubů spolu s nedávným šokbrnutím jen stupňuje očekávání.**

RÁMEČEK

Luis Alberto Lacalle Herrera: Po Castrovi nic nezbyde

Bývalý prezident Uruguaye Luis Alberto Lacalle Herrera (63) je dnes členem Mezinárodního výboru pro demokracii na Kubě. Letos na podzim přijel do Prahy na zasedání výboru a na pozvání Společnosti Člověk v tísni.

* Má Kuba podle vás šanci obnovit demokracii?

Bude to velmi složité, padesát let diktatury je velmi dlouhá doba, aby zůstala alespoň vzpomínka na něco demokratického. Je potřeba si uvědomit, že v Jižní Americe má Fidel Castro kolem sebe jakousi auru, nechci říci prestiž, ale lidé pořád ještě věří příběhu o malém státu, který bojuje proti velkému nepříteli, tedy Spojeným státům. Věří na spravedlivého revolucionáře bojujícího proti sociální nespravedlnosti. A všichni víme, že to je lež.

* Proč má Castro v Latinské Americe přes všechna zvěrstva, která napáchal, pověst spravedlivého revolucionáře?

V Latinské Americe je prostě v módě vymezovat se vůči Spojeným státům. Lidé mluví dobře o Castrovi, což v překladu znamená, že mluví špatně o Američanech. To jsou však dvě věci, co spolu nemají nic společného. Je pravda, že Spojené státy, především v období studené války, mnohokrát ovlivňovaly politiku v nejrůznějších latinskoamerických zemích. Tohle je možné kritizovat, ale neznamená to, že tím podporujete Castra.

* Můžete nějak charakterizovat kubánskou opozici?

Jsou to nesmírně odvážní a silní lidé a stojí proti ohromnému totalitnímu aparátu. Ten se naštěstí hroutl a nezbyde po něm nic.

* Jak to myslíte?

Myslím to tak, že po Castrovi nic pozitivního v žádném, ani hmotném slova smyslu nezůstane. Existovaly totalitní státy, po kterých něco zbylo, i když to vytvořily za podmínek a způsoby, jaké se

nám nezamlouvají. Např. Chile. Samozřejmě, že Pinochet byl diktátor, ale chilská ekonomická transformace začala za jeho vlády. A chilská inteligence pak mohla na něco dobrého navazovat. Na Kubě nic dobrého po Castrovi nezůstane.

* Co byste poradil budoucím kubánským politikům?

Především by se měli shodnout na základních věcech, jako jsou volby. Na Kubě budou dva druhy lidí, ti, kteří odešli, a ti, kteří zůstali. Ti, kteří zůstali, budou říkat: My jsme tady trpěli a bojovali, a vy jste utekli. A ti, co utekli, budou říkat: My jsme vám zvenčí pomáhali ... to musejí překonat a být jednotní. To je ovšem už jejich problém, hlavně potřebují, aby byli svobodní.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=55904>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 06.12.2004

Autor: Jiří Sobota

Zdroj: Respekt

Strana: 12

Číslo: 50/04

Malá úleva na Kubě

Jak Castrův režim propuští politické vězně

Několik kubánských disidentů poznalo, jak chutná opojný pocit nečekaného znovuzrození. Za hrobového mlčení Castrova režimu se během minulého pondělí a úterý bez velkých procedurálních cirátů ocitlo po prohlídce ve vězeňské nemocnici na svobodě pět z původně sedmdesáti pěti odpůrců režimu uvězněných za údajnou rozvratnou spolupráci se Spojenými státy při rozsáhlých čistkách na jaře 2003. V úterý pozdě večer pak bylo do centrálního vězeňského špitálu v Havaně převezeno na prohlídku dalších osmnáct vězňů, jejich osud však zůstává nejasný.

Polomrtví pro Evropu

Jak si političtí vězňové, z nichž každý strávil v Castrových kobkách dvacet měsíců života, své propuštění zasloužili? Básník a novinář Raúl Rivero (dvacetiletý trest): rozedma plic a cysta na ledvinách. Marcelo Lopez, člen zakázané Kubánské komise pro lidská práva a národní usmíření (patnáctiletý trest): vážné neurologické onemocnění. Margarito Broche, aktivista v boji za lidská práva (pětadvacetiletý trest): infarkt ve vězení. Opoziční ekonom Óscar Espinosa Chepe (dvacetiletý trest): rakovina jater. Ze zdravotních důvodů vyklouzlo již dříve postupně a ve vší tichosti na svobodu sedm jiných vězňů, mezi nimi i jediná žena, ekonomka Martha Beatriz Roqueová.

Propuštění je výsledkem nezbytné opatrnosti a diplomatické hry. Elizardo Sánchez, šéf Kubánské komise pro lidská práva, se domnívá, že se Castro zbavuje vězňů, aby se vyhnul případnému úmrtí známých osobností za mřížemi a aby mohl zároveň vyslat "falešné signály o své ochotě ke změnám směrem k Evropě". V Evropské unii, nejdůležitějším obchodním partnerovi Kuby, probíhá totiž v těchto týdnech spor o to, zda nepřehodnotit společný postoj pětadvacitky, přijatý po Castrových čistkách z jara 2003. EU se tehdy rozhodla demonstrativně zvat zástupce kubánské opozice na oslavy svých národních svátků pořádané na velvyslanectvích v Havaně a Kuba reagovala přerušením veškerých diplomatických kontaktů. Skupina členských zemí v čele se Španělskem, největším zahraničním investorem na Kubě, nyní naléhá na větší otevřenost vůči Castrovi s tím, že odvetná opatření neměla žádný konkrétní výsledek. Na straně Španělů stojí Francie, Itálie a Velká Británie, proti zlepšení vztahů s Havanou bez předchozího propuštění vězňů se staví Německo, Maďarsko a Česká republika.

Povzbudivé vyhoštění

Radostným událostem ze začátku minulého týdne předcházela schůzka kubánského ministra zahraničí Felipa Pereze Roquea se španělským velvyslancem na Kubě Carlosem Alonsem Zaldivarem. Byl to první oficiální kontakt mezi Kubou a EU od června 2003.

Evropská unie Castrův krok přivítala, upozornila ale, že drtivá většina vězňů je stále za mřížemi. Bernard Bot, ministr zahraničí Nizozemska, které v tuto chvíli EU předsedá, prohlásil:

"Uvidíme, zda se nejedná pouze o přechodné propuštění několika vězňů se záměrem učinit gesto dobré vůle, po němž nebude nic následovat. To by EU nestačilo."

Samotní Castrovi odpůrci na Kubě upozorňují, že na podstatě režimu se nic nemění. "EU by měla dále vyvíjet tlak na Havanu. Kubánská vláda může osvobodit desítky lidí a o tři dny později je zase zavřít," komentoval vývoj osvobozený Marcelo Lopez. Všichni disidenti byli propuštěni s podmínkou. Básník Rivero navíc dostal od režimu ultimátum, aby do roka opustil Kubu. "Řekli mi, že má rok na rozmyšlenou," řekl Riverův nevlastní syn žijící v USA deníku The Miami Herald. "Propuštění neznamená demokratizaci Kuby, ale je to úleva pro jeho rodinu."

Autor je spolupracovníkem Respektu.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

2005

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=587703>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 10.01.2005

Autor: Zbyněk Petráček

Zdroj: Respekt

Strana: 03

Číslo: 2/05

S disidenty nesnídám

EU udělala s Castrem špatný obchod

Pro občana této země to zní jako otřesná zpráva. Vláda v Havaně se rozhodla obnovit diplomatické vztahy s těmi zeměmi Unie, které na doporučení Prodiho Evropské komise přestaly zvat na své kubánské ambasády tamní disidenty. Odměnila tak evropskou "vstřícnost a ochotu k dialogu".

V tuzemsku si mnozí - od pravičáků po levičáky - ještě vzpomenou, jak v prosinci 1988 francouzský prezident Mitterrand v rámci své pražské návštěvy posnídal s českými disidenty. Byla to vzpruha nejenom morální, ale též praktická. Koneckonců i tajná policie si navzdory své bohorovnosti přece jen rozmyslí sebrat člověka, který kráčí z ambasády evropské mocnosti. Takže summa summarum na adresu minulého týdne: Kapituluje-li nějaká evropská země před terorismem, jak učinilo před rokem Španělsko, dá se to pochopit, neboť se pokouší chránit vlastní občany. Ale kapitulují-li evropské země před ničím nehrozcí vládou v Havaně, a to na úkor tamních vězňů svědomí, je to pouze ostuda.

Něco za něco

V březnu tomu budou už dva roky, kdy - v době amerického útoku na Irák, tedy v mediálním stínu - Fidel Castro nechal zavřít 75 opozičníků s tresty převyšujícími dvacet let. EU reagovala hned v červnu diplomatickými sankcemi, konkrétně rozhodnutím, že havanské ambasády států EU budou zvat na své akce pronásledované zástupce tamní opozice. Jenže od loňského června Castrův režim propustil

čtrnáct vězněných a Evropa se přiklonila k "politice dialogu". Výsledek? Několik evropských států, pod vedením Španělska, už prostě disidenty nikam nezve a minulé pondělí Havana opáčila stejnou notou: zahájila jednání s Velkou Británií, Francií, Německem, Itálií, Rakouskem, Řeckem, Portugalskem a Švédskem - poté, co již v prosinci obnovila diplomatické vztahy se Španělskem, Belgií a Maďarskem. Na černé listině Havany tak zůstávají už jen například Česko, Slovensko, Polsko a Nizozemí. Pozor, to neznamena, že vstřícnost Evropy a ochota k dialogu je principiálně špatná. Jde ale o její dávkování. Kdyby všechny členské státy EU jako jeden muž či jedna žena trvaly na principu izolace Kuby, mohly by se sice principiálně bušit do hrudi, ale kubánští vězni by zůstali za mřížemi. Kdyby naopak všichni členové EU po propuštění několika vězňů zcela vyměkli, jejich jediný možný tlak by zmizel. Právě v tom spočívá problém dávkování. Je to prostě obchod, ať už se to někomu líbí, nebo nelíbí. Propustí-li Kuba 14 vězňů ze 75, tedy necelých 19 %, ať prokáže vstřícnost a ochotu k dialogu obdobný podíl členů EU, tedy nanejvýš 5 (a to ještě necháváme stranou lidnatost, která hraje roli v rámci rozhodovacích procesů podle evropské ústavní smlouvy). Jinými slovy: Evropská unie ustoupila příliš lacině, a to včetně Maďarska, které coby pamětník komunismu mohlo prokázat jakous takous citlivost.

Polsko jako jestřáb

Svým způsobem je to historický paradox. Přirozeným spojencem Kuby by měly být USA a nepřítelem Španělsko. Vždyť právě po vítězství Washingtonu v americko-španělské válce roku 1898 získala Kuba jako jedna z posledních španělských kolonií nezávislost. V realitě je tomu nyní právě naopak. Vláda Josého Zapatera se stala se svou mantrou "vstřícnosti a dialogu" evropskou lokomotivou normalizace vztahů s Havanou. Ač se zaklíná sekularismem, je geneticky nasáklá křesťanstvím až za hrob. Jednání ve stylu "dostanu-li facku na jednu tvář, nastavím i druhou" prosazuje nejenom vůči teroristům a Iráku, ale i vůči Kubě.

Jistě, poslat bombardéry na Havanu kvůli pár desítkám vězňů svědomí by neprošlo ani v superjestřábí vládě, natožpak v OSN. Nicméně i vstřícnost by měla mít své hranice, respektive jemné dávky.

Výsledkem je nyní mimo jiné spor mezi Polskem a Evropským parlamentem, v jehož čele stojí - shodou okolností - Španěl (přesněji Katalánc) Josep Borrel. Podle jeho názoru Polsko svou důsledností vůči Castrově Kubě příliš podléhá americkému vlivu. Místopředseda polského Sejmu Kazimierz Ujazdowski pro změnu opáčil, že "španělští socialisté mají raději Castra než demokratické principy". Přehání? Asi ano, jak už to v podobně vyhocených situacích chodí.

Komu se hesla o dialogu líbí, ten může poukazovat na to, že kubánští disidenti si nijak hlasitě na evropskou politiku nestěžují. Nejznámější z nich, Oswaldo Payá, zůstal diplomaticky neutrální. "Boj disidentů za změnu režimu je nezávislý na pomoci jiných zemí," citovala jeho slova agentura AP. "Změny na Kubě závisí na nás, Kubáncích." Ale čistě hypoteticky. Kdyby před šestnácti lety Francois Mitterrand odmítl setkání s československými disidenty a jeho země následně dostala od jakešovské Prahy nějaký diplomatický bonus, považovali bychom to stále za ukázkou vstřícnosti a dialogu?

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=980953>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 31.01.2005

Autor: Jiří Sobota, Markéta Pilátová

Zdroj: Respekt

Strana: 06

Číslo: 5/05

První česká vzpoura v EU

Cyril Svoboda přesvědčil Evropu, že neustupovat zlu se vyplatí

Čeští diplomaté sehráli v Bruselu úspěšnou partii, která posunula evropskou zahraniční politiku. Češi se zastali slabších a přiměli k tomu i zbytek Evropy. Pro domácí veřejnost je to důkaz, že když se

zdejší politici nebojí postavit za spravedlivou věc, může být český hlas slyšet. Pro Kubánce sevřené v kleštích Castrovy diktatury to znamená důstojnou naději, že se na ně ještě úplně nezapomnělo.

Fidel David Castro

Evropané si s Fidelem Castrem nevědí rady. Obraz komunistického tyrana se jim ztrácí pod plakátem vizionářského Davida, který se postavil americkému Goliášovi. Evropané se v Davidovi trochu vidí a znovu a znovu zkouší být s ním přes veškeré jeho vyvádění zadobře. Naposledy se o tom pohádali právě minulý týden. A výsledek sporu nečekaně ovlivnilo principiální české stanovisko.

Kořeny současné hádky vyrašily na jaře 2003, právě v době, kdy politika pomalého sblížení Evropské unie s diktátorským kubánským režimem zažívala své hvězdné chvíle: obchody se točily, na Kubu tekly evropské investice a turisté se opalovali na speciálně vyhrazených plážích. Na stole ležely připravené hospodářské smlouvy a Evropa si pochvalovala, jak rafinovaně umí z Bruselu obávaného tyrana kočirovat. Jenže pak vypukla válka s Irákem a Castro se rozhodl, že ve zmatku a protestech, které vzbudila, skoncuje potichu a nadobro s domácí opozicí. Ze dne na den tehdy v kubánských kriminálech zmizelo sedm desítek představitelů pokojné demokratické opozice, kteří za své zločiny spočívající například v psaní článků pro zahraniční tisk dostali dohromady zhruba 1500 let. Krátce nato nechal diktátor popravit trojici nešťastníků, kteří se pokusili unést trajekt a uprchnout s ním z Kuby na Floridu. Ale domněnka, že v protiamerických bouřích unikne se svým domácím úklidem pozornosti, Castrovi nevyšla. Naopak - v červnu Evropská unie přijala diplomatické sankce, které zastavily cesty evropských státních představitelů na Kubu a zavázaly jednotlivé členské země k maximální vstřícnosti vůči kubánským disidentům. Druhý bod našel své formální vyjádření v povinnosti západních ambasad zvat na své recepce kromě zástupců kubánského režimu i představitele demokratické opozice. Castro odpověděl nadávkami a následným zmrazením diplomatických vztahů.

Mouření z Madridu

Přestože ovšem diktátor rozmetl evropskou usmiřovací taktiku s celou parádou totalitní mašinerie, zakrátko mu došlo, že to přehnal. "Castro nechce mít problémy s nikým jiným než s Američany. Protože tak může všechno, co se na Kubě děje, propagandisticky zúžit na spor Havana - Washington. Podívejte, dohodnu se s každým, jenom s nimi ne. Za všechno můžou jenom sankce USA a já jsem chudák spravedlivý revolucionář. Protesty z Evropy nebo odjinud mu takovou image nabourávají," říká Tomáš Pojar, šéf nevládní organizace Člověk v tísni, která se v pomoci kubánským disidentům angažuje už léta. Ve své obnovené lásce k Evropě a snaze urovnat rozbité vztahy našel Castro navíc ochotného spojence v nové španělské vládě socialisty Rodriga Zapatera. Emisaři tohoto kabinetu jednají o evropské normalizaci vztahů s Kubou na všech možných úrovních již od září. Pro Španělsko je Kuba především ideologická otázka domácí politiky. Vládnoucí socialisté se snaží vymezit proti předchozím vládám pravicových lidovců a také neoblíbeným Spojeným státům. Kromě toho chtějí pomoci svým občanům podnikajícím či žijícím na Kubě. "Současná politika EU vůči Kubě nepřinesla v žádném směru zlepšení a je vnímána negativně jako obdoba amerických zájmů a strategií," popisuje obavy socialistů europoslanec Miguel Ángel Martínez. "Na Kubě žije 30 000 Španělů, na konzulátu se denně zapíše deset smíšených manželství a Kuba je pro Španělsko třetí největší trh v Latinské Americe," dodává nově jmenovaný ambasador na Kubě Carlos Alonso Zaldivar. Španělský názor, že současné diplomatické temno nikam nevede a že opatření z června 2003 je potřeba zrušit, ovšem v Bruselu narazil na stanovisko Čechů, Nizozemců, Slováků a Poláků, kteří mají ohledně Castra dlouhodobě jiný názor. K dosažení jednomyslné unijní shody bylo tudíž třeba jednat.

Dejme šanci al-Káidě

Debata o společném postoji Evropské unie vrcholila v Bruselu minulý týden a Česko se v ní nakonec ocitlo samo proti všem. Během rozhovorů se totiž začala rodit strategie, která většině zemí připadala přijatelná: zaražené cesty politiků na Kubu se povolí, otázka lidských práv se však stane povinným tématem jednání s kubánským establishmentem a všichni evropští činitelé se budou na své cestě povinně setkávat také s opozicí. "To začalo řadě zemí připadat jako lepší řešení než původní červnové sankce," vysvětluje ztrátu spojenců náměstek ministra zahraničí Petr Kolář. Jenže součástí plánované dohody měl být ještě jeden ústupek: evropské země v něm měly Castrovi slíbit, že přestanou zvat na své recepce disidenty. Právě zrovnoprávnění vlády a opozice totiž diktátorovi lezlo krkem nejvíce. A tady se Češi definitivně zasekli. Nikdo nám nebude přikazovat, koho pozveme na svou ambasádu a koho ne, vzkázala do Bruselu česká diplomacie. V zemi, která si dodnes jako

legendární vzpruhu za dob temna připomíná setkání holandského ministra zahraničí Maxe van der Stoela a francouzského prezidenta Mitteranda s chartisty, se ví, že veřejný stisk ruky přes dráty koncentráku není pro vězněné maličkost. "Pro odpůrce režimu je veledůležité vědět, že svět na ně nezapomíná," říká bývalý český disident, dnešní místopředseda Senátu Petr Pithart.

Tuto pravdu teď z druhé strany oceánu potvrzuje do praskajícího sluchátka i jeden z nejnámějších kubánských neposlušných Oswaldo Payá: "Pozvání na ambasádu je pro nás velmi důležitý symbol a Unie by nám měla alespoň vysvětlit, proč ho ruší. Jestliže Evropa chce opravdu dialog s Castrem, dobře, ale stanovme si alespoň metu - pokud do šesti měsíců skutečně nenastane obrát, vězni nebudou propuštěni a nebude vyřešena otázka lidských práv a svobod, pak nemá smysl mluvit o dialogu."

Češi zůstali na svém a ve středu to v Bruselu vypadalo dramaticky. "Máme vlastně dvě možnosti," vysvětloval v polovině týdne náměstek Kolář. "Bud' si vyjednáme výjimku, anebo společné rozhodnutí jednostranně zablokujeme."

To je pro osamělou, malou zemi bez spojenců samozřejmě krajní a riskantní postoj, jehož důsledky si Česko zatím nikdy nevyzkoušelo. Je ale potřeba říct, že právě v této chvíli ukázali čeští politici tvář, jakou nevidáme příliš často. Ministr zahraničí Cyril Svoboda (KDU-ČSL) dostal podporu celé vlády. Opoziční ODS vydala téhož dne oficiální prohlášení, ve kterém uvedla, že "vláda má ve svém zásadovém postoji naši podporu". "Jsem přesvědčen, že je zcela v zájmu ČR, aby politika vůči Kubě zůstala nezměněná," mailoval z Bruselu do Respektu stínový ministr zahraničí Jan Zahradil. Bývalý prezident Václav Havel postoupil mezinárodnímu novinářskému syndikátu ostře formulovaný článek napadající bezzásadový postoj většiny zemí EU. "Kde to skončí?" píše v textu o evropské ochotě ustupovat diktátorům bývalý disident Havel. "Bude se Evropa účastnit tendrů na výstavbu raketových základen v Číně? Budou nám naše postoje k Čečensku diktovat poradci Vladimira Putina? Omluvíme se Saddámu Husajnovi? Zahájíme mírové rozhovory s al-Káidou?"

Vzpouza nekončí

Evropa vzala českou hrozbu vetem vážně a ve čtvrtek večer pak díky tomu spatřila světlo světa nová dohoda: cesty evropských politiků na Kubu ano, zákaz zvaní disidentů na ambasády ne. V červenci pak bude nový postoj Unie ke Kubě znovu posouzen, a pokud dialog nepřinese žádné hmatatelné důsledky v podobě propuštěných vězňů, vrátí se všechno zase zpět. "Já myslím, že je to výhra," hodnotil vyjednanou dohodu bývalý velvyslanec ve Washingtonu a náměstek ministra zahraničí Alexandr Vondra. "K tomu posunu došlo jenom díky principiálnímu českému postoji."

Podle diplomatů nebyla česká vzpoura z minulého týdne nejspíš poslední. V Bruselu se totiž připravují další sporná rozhodnutí. Tím nejbližším by mělo být zrušení embarga na dovoz zbraní do Číny.

***

Na recepci do Guanajay

"Osvobození politických vězňů by mělo být morálním požadavkem pro státy, které chtějí mít normální vztahy s kubánským režimem. Je třeba připomenout, že např. ve vězení Mar Verde v Santiagu de Cuba vězni Alexis Fernández odsouzený na 20 let a Augustín Cervantes García drží hladovku na protest proti stravě naprosto nevhodné pro lidské bytosti. Ta sestává z horké slané vody, zapáchajících těstovin a tří lžiček rýže. Ve věznici Guanajay protestují vězňové Efrén Fernández Fernández a José Miguel Martínez, protože je jim odpírána i ta jediná hodina slunce denně, na niž mají nárok. Místo toho jsou celé týdny drženi ve tmě. Vězeň José Daniel Ferrer odsouzený na 25 let trpí ve věznici v Camaguey již několik měsíců svrabem bez jakýchkoli léků, což znamená opravdové fyzické mučení. Tento nemocný vězeň spolu s vězněm Juanem Carlosem Herrerou byli zavřeni na tzv. trestné cele, kde byli ponecháni bez jídla.

Nejedná se o ojedinělé případy, ale o systematicky kruté zacházení, díky němuž jsou vážně zdravotně ohroženi všichni političtí i běžní vězňové na Kubě."

(Úryvek z tzv. Informační poznámky, kterou Oswaldo Payá poslal 19. ledna 2005 Evropskému parlamentu.)

Autoři jsou spolupracovníky Respektu.

Otázka pro Evropu: K čemu dialog zaplacený zradou přátel a ideálů svobody?(Oswaldo Payá se vítá se svou ženou Ofelií po návratu z Evropy, únor 2003.)

Foto Profimedia.cz/AFP

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=676204>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 11.04.2005
Autor: Markéta Pilátová
Zdroj: Respekt
Strana: 23
Číslo: 15/05

Co se děje ve světě

Kuba: Rebelové rumbu nehrají

Obrázek kubánské hudby, v posledních letech až příliš těsně spojený s milými staříky z Buena Vista Social Club, se po vzniku nového španělského filmu Habana blues zostra mění. Andaluský režisér Benito Zambrano, který počátkem devadesátých let studoval v Havaně filmovou fakultu, zblízka poznal a podrobně zmapoval místní hudební under-ground. Letos splnil svůj dávný slib a natočil podle vlastního scénáře překvapivý hudební dokument.

Studia umístěná v překárných podmínkách koupelen ve staré Havaně, odhlučněná pomocí matrací a prázdných plat na vejce. Kazety kolující z ruky do ruky, totální absence reklamy a koncerty placené z vlastní kapsy. Texty, za něž se umělec může ocitnout ve vězení stejně rychle, jako ho políbila múza. Skupiny Porno para Ricardo (Porno pro Richarda), Cocoman nebo Free Hole Negro - rastamani, punkeři, rockeři, metalisté, hiphoppeři a písničkáři, kteří nemají žádnou státní podporu a nestudovali hudbu (což je podmínkou alespoň chimérické šance pro vydání alba), ve filmu objasňují své názory na hudbu a současnou Kubu. Zpěvák skupiny Porno pro Richarda, šestatřicetiletý Gorki Águila, shrnul své pocity takto: "Nikdo tady nemá budoucnost, ani osobní, ani profesionální, no... možná sexuální." Má na ta slova plné právo, protože si už dva roky ve vězení odpykává čtyřletý trest za údajné dealerství drog. Většina jeho kolegů muzikantů se však shoduje, že pravý důvod nebyly dvě tabletky amfetaminů v kapse, ale Gorkiho písňové protestsongy. Knírkatý rastafarián Cocoman zase hraje se svou skupinou Tierra Verde reggae doplněné kubánskými zvuky, dudami a bubny. V mírumilovných textech horuje především proti rasismu, který na Kubě skutečně existuje, přestože státní propaganda hlásá opak.

Blízko slavného havanského Malecónu v jednom z polorozpadlých domů zkouší originální uskupení Free Hole Negro. Hraje vlastní žánr free-hop, neboli směs hip hopu, jazzu a kubánských rytmů guaguancó, hudbu doprovází ještě projekcí animovaných filmů. Free Hole Negro jsou tak nezaměnitelní, že jim tento měsíc vyšlo ve Španělsku album nazvané Velejemní černoši. Ve stejnojmenné písni, která je také jakýmsi mottem Zambranova filmu Havana Blues, zpívají: "Jsme to my, co se rozhodli, že už nebudou notovat rumbu."

A ještě jeden film natočený v havanské čtvrti Vedado a doprovázený hudbou písničkáře Franka Delgada vzbudil na Kubě pozdvižení. Trvá pouhých patnáct minut a jmenuje se Monte Rouge podle známé kubánské značky kávy. Jde o satirický žert o tom, kterak k muzikantu Nicanorovi přijdou dva tajní agenti policie a přesvědčují ho, že je třeba nainstalovat u něj v pokoji dva mikrofony. Tajná policie zkoprnělému umělci vysvětluje, že musí vystoupit z anonymity a štěnice teď bude montovat ve vší počestnosti. Nicanor byl pečlivě vybrán, protože podle dosavadních odposlechů si nestěžuje jen na obligátní výpadky proudu a nedostatek potravin, ale dokáže i slušnou politickou analýzu. "Tak kampak chceš ty štěnice umístit?" ptá se agent. Přesvědčuje muzikanta, že ho vlastně potkalo štěstí, když si může dopřát v bytě dva mikrofony, jsou i desetičlenné rodiny, na něž se nedostane ani jeden! Nicanor nakonec rezignuje a nechá si štěnice umístit do koupelny, kde je nejlíp slyšet. Zajímavá je také poslední minuta filmu, v níž se objeví titulky Všem, kteří se neodvážili.

O autorovij Autorka je spolupracovnicí Respektu

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=732967>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 16.05.2005
Autor: Jaroslav Spurný, Kuba
Zdroj: Respekt
Strana: 11
Číslo: 20/05

Jedině tlak vede ke svobodě

Po nezávislých novinářích, nezávislých knihovnách a církvi dostává kubánská opozice další rozměr - asambleu.

Až skončí asamblea, nebude na Kubě nic takové jako před ní. To je názor kubánského kritika režimu Dagoberta Valdése na shromáždění disidentů, jež je svoláno na tento víkend. A není ojedinělý. "Možná přijde další vlna zatýkání, Fidel Castro je nevyzpytatelný, ale je úžasné, že dva roky poté, co bylo zavřeno pětasedmdesát disidentů, kteří dostali dohromady na patnáct set let vězení, přichází opozice s tak velkou a promyšlenou akcí," dodává Valdés, který vydává pod křídly pinarského biskupství vlastně jediný opoziční časopis na Kubě.

Nebezpečí pro společnost

"Nemůžeme čekat jen na to, že nám někdo zvenku pomůže transformovat režim. Musíme to udělat sami a asamblea - *Shromáždění na podporu občanské společnosti* - je jednou z cest, jak se osvobodit," říká Dagobert Valdés. Sedíme v kanceláři pinarského biskupství, obklopeni nejnovějšími počítači a tiskařskými stroji z padesátých let. Podle Valdése stojí dnešní opozice na třech pilířích. Nezávislých novinářích, nezávislých knihovnách a církvi. "Asamblea tomu dodá další rozměr," říká Valdés. Nezávislá žurnalistika je po Fidelových represích z roku 2003 v troskách, ve vězení skončila řada lidí, kteří se snažili na Kubě vydávat samizdat a psali i do exilových časopisů. "To byla vážná rána, zabavili spoustu počítačů a další techniky, ti novináři, kteří zůstali na svobodě, začínají prakticky od nuly," popisuje stav José Cruz Moreno, s nímž spolupracuje ve městě Santa Clara desítky dalších lidí. Na notebooku ukazuje obálku připravovaného časopisu - během dvou měsíců by měl vyjít. Sám přispívá do exilového rádia Martí. Teď je pro něho nejdůležitější asamblea - vytahuje průkazku delegáta. "Musíme ukázat, že jsme schopni jednat. Jedině tlak může vést ke svobodě, nejen politických vězňů, ale celé Kuby."

Vězňů svědomí je podle opozice na Kubě kolem tří stovek. Z pětasedmdesáti lidí, které nechal Castro zavřít před dvěma lety, jich bylo kvůli špatnému zdravotnímu stavu propuštěno na podmínku čtrnáct. Podle šéfa opoziční Liberálně demokratické strany Carlose Alberta Montanera bylo za poslední dva roky zavřeno minimálně dalších dvacet lidí kvůli svému občanskému postoji. Podle opozice nyní režim začal zavírat mladé nepohodlné lidi, třeba jen proto, že poslouchají alternativní kubánskou hudbu. Odhadem je jich kolem 120. Důvod? Nebezpečí pro společnost, takový paragraf na Kubě existuje. V tomto případě bylo společenským nebezpečím, že mladí lidé nepracovali - což v zemi s nepříznanou, ale vysokou nezaměstnaností není nic zvláštního.

Opozice na soukromé zahradě

Hlavní pořadatelkou asambley je Sociálnědemokratická strana a především její šéfka Martha Beatriz Roqueová. Místo setkání - soukromá zahrada na okraji Havany. Očekává se přes tři sta delegátů a údajně na sto hostů ze zahraničí. Hlavním bodem programu bude schválení plánu přechodu na demokratický režim, který připravovalo osm pracovních skupin - zabývaly se ekonomickou transformací, sociálními problémy nebo lidskými právy. To vše Martha Beatriz vysvětluje na neoficiální

tiskovce, která se koná v malém havanském domku. Původně se očekávala návštěva většiny světových novinářů akreditovaných na Kubě. Přišli jen dva. "To je bohužel důsledek zahraničního přehlížení opozice. Castro o naší tiskovce evidentně věděl, proto zorganizoval na tutéž hodinu brífink s venezuelským prezidentem Chávezem, který je zrovna v Havaně. A bohužel zahraniční novináři si vybrali jeho," tvrdí Martha Beatriz. Jak asamblea dopadne? "Fidel ji může ignorovat. Ale spíše znemožní většině delegátů příjezd a těch několik, kteří se dostaví, bude veřejnosti představovat jako hrstku zrádců bez podpory lidu," uvažují organizátoři.

Představitelé opozice se domnívají, že Fidel zatím proti asamblee nezasáhl, neboť je opatrný kvůli červencovému jednání EU o zrušení některých diplomatických kroků proti režimu. "Nicméně si nemyslíme, že by měla Evropa s Fidelem a jeho lidmi jednat," říkají disidenti. "Možná by stačilo poslechnout si pár minut z jeho šestihodinového projevu o nedostatkových ventilátorech. Mimochodem, ventilátorech bez krytů, které usekaly spoustě lidem prsty," říkají disidenti. "Když už představitelům Evropy nevadí porušování lidských práv, aspoň by viděli, s jakým bláznem mají tu čest jednat."

Foto popis| Martha Beatriz Roqueová: "Zahraníční novináři si bohužel vybrali Cháveze."

Foto autor| Foto Jaroslav spurný

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/tisk.asp?cache=99677>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 04.07.2005

Autor: Markéta Pilátová

Zdroj: Respekt

Strana: 16

Číslo: 27/05

Ty na ten roh nepůjdeš

S novinářem Raúlem Riverem o Kubě a milostných verších

Raúl Rivero (60) je jeden z nejvýznamnějších nezávislých kubánských novinářů a esejistů. Vystudoval žurnalistiku a pracoval v mnoha oficiálních kubánských novinách. Později se stal ředitelem agentury Pensa Latina v Moskvě. S oficiálními strukturami se rozešel na počátku 90. let a začal se angažovat v opozičním hnutí a působit jako nezávislý žurnalista. V roce 2003 obdržel prestižní cenu World Press Freedom Price. 4. dubna stejného roku byl zatčen a po vykonstruovaném procesu uvězněn na dvacet let. V prosinci 2004 byl kvůli zdravotnímu stavu propuštěn. Emigroval do Španělska, kde pracuje v deníku El Mundo. Za básnickou tvorbu získal nespočet literárních ocenění.

* Vraťme se trochu časem nazpět, do roku 1989, kdy jste se nadobro rozešel se svazem kubánských spisovatelů a umělců i s dalšími oficiálními kubánskými institucemi. Pak jste podepsal Chartu intelektuálů, která požadovala ekonomické reformy a politické uvolnění. Jak tohle všechno změnilo váš život?

Změnil se radikálně, ale byl to dlouhá léta trvající proces, a to nejen můj, ale mnohých Kubánců. Byla to spíše evoluce, evoluce v myšlení. A pořádně dlouhá. A plná úzkosti. Protože člověk si nemůže říct v 11 hodin dopoledne, dne toho a toho v roce tom a tom jsem se rozhodl změnit svůj život. Je to vývoj, který trvá dlouho. Myslím, že u mne to prozření započalo, když jsem v době, kdy v Rusku vládl Brežněv, pracoval tři roky v Moskvě jako zpravodaj pro kubánská média. Měl jsem před sebou slibnou kariéru, ale ta budoucnost se mi nelíbila.

* Co na ní bylo ošklivého?

Došlo mi, že Kuba se doopravdy přibližuje situaci v Rusku, kde nebyly žádné občanské svobody, všude vládl hrozný strach, lidi říkali něco jiného, než co si mysleli, všechno se lakovalo na růžovo, v Moskvě např. bylo všeho dost a člověk vyjel pár kilometrů na venkov, kde nebylo nic. Podle moře čísel, kterými nás novináře krmili, to všechno bylo skvělé, ale já jsem jasně viděl něco jiného a najednou jsem pochopil, že na Kubě se děje to samé. Rusko pro mě znamenalo jakousi "zónu deziluze".

* A co se stalo po tom, když jste se z Ruska vrátil?

Pak začal ten bolestný proces zřeknutí se toho, čemu člověk dřív věřil. Přestal jsem pracovat jako novinář. Pochopil jsem, že to, co dělám, není žádná novinařina. Odešel jsem pracovat jako úředník do svazu spisovatelů. Jenže ta deziluze přetrvávala. Teď už jsem viděl to, co jsem dřív nevnímal. Pak přišlo období strachu, zbabělosti. Uvědomil jsem si, co všechno se mi může stát, že mě mohou zavřít. Což se pak taky stalo. Mnohokrát mě pak zadrželi, i když odsouzen na léta jsem byl až v roce 2003. Ještě před tím jsem se však snažil uniknout sám sobě, kdy jsem ještě nebyl schopný veřejně prohlásit: Je to všechno špatně, musíme to změnit. V tu dobu jsem taky hrozně pil, unikal jsem před realitou a psal jsem milostnou poezii. Nebyl jsem totiž schopen psát žádné novinové články. Taky jsem se rozvedl, znova oženil a prožíval jsem hodně konfliktů v osobním životě. Cítil jsem se jako takový **enfant terrible**. Mí blízcí mě jakž takž byli schopní snést, ale kdo nesnesl sebe sama, jsem byl já. Pak jsem začal pracovat jako knižní redaktor a začal znova trochu psát, ale ne politicky laděné věci, spíš takové črty z cest po Kubě, nějaké předmluvy ke knihám a podobné věci. Prakticky nic jsem nevydělával a žili jsme hrozně chudě.

Šťastný, v té mizérii

* A pak tedy přišel nějaký zásadní obrat?

Myslím, že nejdůležitější rok byl devadesátý první, kdy jsme vydali tzv. Prohlášení deseti (dalo by se přirovnat k české petici Několik vět), to už byl veřejný protest proti režimu. Když jsem to podepsal, pocítil jsem obrovskou úlevu a byl jsem najednou klidný. Pořád jsem měl strach a zároveň jsem byl šťastný. Následoval vyházov mé ženy z práce, matce sebrali vdovský důchod... bylo to moc těžké, ale mně připadalo, že to stojí za to. V devadesátém druhém jsme se pak sešli, skupinka čtyř novinářů, a pojmenovali jsme se Klub havanských novinářů a začali jsme dělat nezávislou novinařinu. V té době ovšem nebyl na Kubě internet, a abychom dostali naše články ven, museli jsme vždycky čekat na tzv. "návštěvníka". Spolupracovali jsme se spisovatelem Carlosem Montanerem, který emigroval do Španělska v šedesátých letech a měl zpravodajskou agenturu - byl to jediný člověk, co nám důvěřoval. Dneska má Carlos např. plán, že jakmile se na Kubě obnoví demokracie, tak tam chce založit první pořádné nezávislé noviny. Doufám, že budu moci být jeho redaktorem. Takže Carlosovi jsme posílali po různých lidech naše texty a on nám za ně platil. O tři roky později už jsme měli možnost napojit se na satelitní telefon a já a šest dalších kolegů jsme založil agenturu Cuba Press. Psali jsme nezávislé články o dění na Kubě a o vnitřním disentu.

* V sebraných povídkách a črtách z kubánské reality Důkazy spojení popisujete velmi věrohodně až naturalisticky tzv. speciální období v devadesátých letech, kdy Kuba přestala dostávat pomoc od Sovětského svazu a z východní Evropy. Jak jste tenkrát žil vy sám, chodil jste na pizzu s rozpuštěnými kondomy, jak to líčíte v povídce Zátíší s jídelním lístkem?

Pizza s rozpuštěnými kondomy, to tam fakt mám? Hm. To si nevzpomínám, protože jsem publikoval tři podobné knížky a nepamatuju si, co jsem kde napsal... Pro mě a moji rodinu to bylo obzvlášť těžké, protože v té době jsem nic nevydělával, jedli jsme ovšem to, o čem píšu v inkriminované povídce, třeba sekanou z banánových slupek s vajíčkem, když byly banány nebo brambory, byl to svátek, a největší lahůdka bylo vajíčko, to jsme měli vždycky jedno pro všechny. Taky jsme měli hrozně málo oblečení, protože jsme ho všechno prodali, abychom měli na jídlo. Jenže v té mizérii jsem byl šťastný, protože jsem zase začal být schopný psát. A psát to, co jsem chtěl.

* V roce 2003 jste však byl odsouzen na dvacet let, za rok a půl vás propustili ze zdravotních důvodů na svobodu a mohl jste odejít do Španělska. Španělé vaše propuštění přičítají vlastní iniciativě v rámci EU - dialogu s Castrovým režimem. Co si o tomto dialogu myslíte, je možné, že díky němu bude propuštěn zbytek politických vězňů, a ne jen těžce nemocní vězni, tak jako tomu bylo ve vašem případě?

To se nedá předvídat, protože Castrův režim je nevyzpytatelný. Např. od fašismu se liší v tom, že nemá žádný program. Fašisti měli zrůdný plán a drželi se ho, ale Castro je naprosto nevyzpytatelný, to je jeho hlavní charakteristika. Někdy propustí dva vězně, pak deset, teď jich propustil čtrnáct, ale nedá se odhadnout, co udělá. Já jsem obdivoval tvrdou linii vůči Castrovi, tvrdou linii Aznarovy španělské politiky. Podle mne, jestli se dá hovořit o úspěchu dialogu, který zahájil Zapatero, tak je to jen díky předchozímu postoji Aznara. Podle mne je nejlepší kombinace obojího přístupu. Musím však říct, že jsem vyvázl z vězení během "Zapaterova dialogu". Ve vězení jsem taky pochopil, že je lepší, když jsou na Kubě např. přítomné evropské diplomacie, protože cítíte, že jsou blízko a že o vás vědí, že občas přijdou do vězení, že může na Kubě operovat víc zahraničních novinářů, nevím, vytváří to ve vás naději a můžete být, co já vím, dvacet dní bez jídla, ale bez naděje nemůžete přežít. Teď se na to dívám optikou prožitého vězení. Když jsem věděl, že jsou zavřené všechny dveře pro vyjednávání s Castrem, prožíval jsem strašnou depresi a byl jsem přesvědčený, že v tom vězení umřu. Jestli Castro ostatní pustí, nebude to kvůli dobrým, nebo humanitárním důvodům, pustí je jen díky mezinárodnímu tlaku.

* Česko jako téměř jediná země v EU je teď proti tomuto dialogu, co si o našem postoji myslíte?

Respektuji váš postoj, ale můj pohled ovlivněný vězením je ten, že budu rád, když bude moci na Kubě působit díky dialogu s Castrem víc evropských diplomatů. Nejtvrdší postoj vůči Castrovi mají Spojené státy a zároveň je to z jejich strany velmi pokrytecké, protože s Kubou v současné době čile obchodují, obrát toho obchodu činí 300 milionů dolarů, teď například kubánské podniky ve Spojených státech nakupují hovězí dobytek. Už jsem to říkal mnohokrát, ale poprvé jsem viděl internet na české ambasádě, je to samozřejmě malá pitomá příhoda, ale může to dokreslit, co teď tvrdím, měl jsem blízko místo, kam jsem mohl zajít, mohl jsem někomu říct, co se děje.

* Co teď konkrétně mohou udělat Češi a Raúl Rivero pro kubánské politické vězně?

Byl jsem předminulý pátek ve Štrasburku, kde jsme s dalšími novináři vyjádřili solidaritu francouzské novinářce zadržené v Iráku, bylo to v pátek a v sobotu ji propustili. Před rokem se sešli lidi v Praze a vyjadřovali mi veřejně podporu, když jsem byl ve vězení. Tyhle věci je potřeba dělat. Je potřeba neustále udržovat povědomí o těch vězněných lidech v médiích, mluvit s nejrůznějšími politiky, umělci, protože pro vězně, kteří jsou odsouzení na dlouhá léta, jako jsem byl i já, je velmi důležité vědět, že na tebe někdo myslí.

* Potřebuje vlastně dnes Castro Evropu k něčemu, když obchoduje ve velkém s Čínou a vozí levnou ropu z Venezuely?

Myslím, že Evropa je Castrovi lhostejná z ekonomického hlediska, ale není mu lhostejná z hlediska image. On ví, že Evropa je nejcivilizovanější místo na světě. Není mu lhostejné, že si ho Evropa prohlíží pod mikroskopem, že bedlivě zkoumá, co dělá. S Chávezem je jedna ruka už dlouho a obchody s Čínou se taky domlouvaly před zahájením evropského dialogu, nicméně udělal to gesto a propustil čtrnáct vězňů. Vadí mu, když se v evropských médiích neustále propírá porušování lidských práv na Kubě.

* Co dnes podle vás prožívají obyčejní Kubánci, postavy z vašich povídek?

Myslím, že nejvíc zakoušejí strach. Není to nějaký konkrétní strach, protože není potřeba lidi zabíjet. To už udělali v dětství, už když jsi byl dítě, tak tě měli jak ovci v ohradě. Není potřeba tě na rohu oddělat, protože ty na ten roh nepůjdeš. Víš, že tam nemáš chodit. Není potřeba zabíjet novináře, když zabili novinářinu. Proto dnes na Kubě nejsou mrtví novináři, jako tomu je ve Venezuele nebo v Kolumbii, kde zabíjejí investigativní novináře, co píšou o mafiích a zkorumpovaných politikách.

Mluvit spolu

* Kubánský disident Dagoberto Valdéz říká, že opozice na Kubě dnes trpí syndromem vůdcovství, tzv. caudillismem, a proto je tak rozpolcená, souhlasil byste s tím výrokem?

Určitě, půl století jsme nezažili demokracii, jediný politický lídr, jakého jsme zažili, je caudillo, hodně lidí, kteří se o demokracii snaží, s ní nemá zkušenost, vnucují svoje názory druhým a myslí si, že když

nejsi s nimi, tak jsi proti nim. To samé se děje Kubáncům v exilu. Když nemáš tu stejnou myšlenkovou linku, jsi jejich nepřítelem. Neumíme respektovat cizí názor. Což je jeden z důsledků totality. Abych byl konkrétnější: když přijel na Kubu prezident Mexika Vicente Fox, setkal se s opozicí. S osmi lidmi, všichni kromě mě politici. A co se nestalo - Oswaldo Payá a Marta Beatriz Roque, dva katolíci a tradiční opoziční rivalové, se před ním začali hádat. Ten člověk nám věnoval hodinu a oni ji prohádali. Tehdy jsem se za nás za všechny hodně styděl. V autě jsem pak Martě říkal: To je neuvěřitelné, jste oba katolíci, disidenti, Kubánci a chováte se takhle, budu muset poprosit našeho společného přítele, papežského nuncia, aby vás na katolické, posvátné a neutrální půdě usmířil.

* Co by mohla dělat opozice v Miami a vnitřní opozice na Kubě, aby nepůsobila a nepostupovala tak rozhádaně a často kontraproduktivně?

Dvacet opozičních skupin v Miami teď vydalo důležitý dokument, který se jmenuje "Kubánský konsensus". Našli body, v nichž jsou zajedno, a na těch se všichni shodli a na těch budou pracovat, detailnější debatu si pak chtějí nechat na dobu skutečné parlamentní demokracie. Tímhle modelem by se mohla inspirovat i vnitřní opozice. Myslím, že kubánská společnost nebo opozice není rozdělená víc než jiné společnosti nebo opozice, ale chybí nám ta schopnost debatovat. Při každé debatě se vždycky nakonec začne zvyšovat hlas a začnou padat urážky.

* V Latinské Americe se v demokratických podmínkách, o nichž Kubánci dnes sní, dostává k moci extrémní levice. Namátkou Hugo Chávez podporovaný Castrem, v Bolívii indiánský vůdce Evo Morales či v Mexiku López Obrador, bojíte se tohoto vývoje?

Ta tendence je evidentní, Fidel Castro v Chávezovi vidí následovníka, bohatého následovníka, který už nebude závislý na milodarech ostatních, tak jako to bylo v jeho případě. Ten nástup levice je nebezpečný, když se děje v demokratických zemích. Je třeba podporovat svobodný tisk, který by o tom nezávisle informoval, a snažit se lépe přerozdělovat bohatství, protože populisté typu Cháveze či Moralese používají zejména tento argument - špatné přerozdělení bohatství. Populistická levice v Latinské Americe je schopná se scházet na mezinárodních fórech, jako např. na posledním Karibském fóru o ropě, a je důležité, aby se i demokratická opozice ve Venezuele nebo v Ekvádoru dokázala sjednotit a čelit tomuhle evidentnímu nebezpečí. V Latinské Americe však existují i umírnění levicovní lidé, jako třeba Lula v Brazílii nebo lékař Tabaré Vázquez, nový uruguayský prezident.

* Podle nejrozumnějších průzkumů veřejného mínění věří v Latinské Americe demokracii ani ne třicet procent lidí, proč myslíte, že tomu tak je?

Latinoameričané nevěří v demokracii, protože nevěří zkorumpovaným politikům. Můžeme se třeba podívat na Venezuelu. To je bohatý stát plný ropy a politici, kteří zneužívali toho bohatství a špatně ho přerozdělovali, stvořili Cháveze, stvořili jeho dnešní populismus. Tak jako zkorumpovaný politik Batista stvořil Fidela Castra. Ti zkorumpovaní politici si pak stěžují, když prohrají volby a k moci se dostanou populisté, ta odrůda demontní levice, která slušné levici dělá jen ostudu. Uvedu příklad: v Kostarice podle mne nikdy nevyhraje populistický politik, protože tam není tak velká korupce.

* Jak myslíte, že budou probíhat změny na Kubě, po smrti Fidela Castra?

Castro musí umřít, aby nastaly změny. Je to podobné jako ve Španělsku za Franca, tehdy také uvnitř frankistických struktur mnoho lidí chtělo změny a dokonce je dlouho připravovali, nicméně muselo se počkat, až Franco umře, aby pak mohlo začít období transformace a demokratické proměny společnosti. Dokud Franco neumřel, nehrála ve změnách roli ani pravicová ani levicová opozice. Castro je duševně nemocný člověk, nemocný mocí a zaměňující realitu za věčnost, jíž je posedlý. Navíc se těší dobrému fyzickému zdraví, a co je horší, jeho rodina je proslulá dlouhověkostí. Má tým gerontologů, kteří s ním jezdí všude, kam cestuje, a léčí ho nejmodernějšími technologiemi. Nejhorší ze všeho asi momentálně je, tedy pro mne jako pro novináře, že Fidel se teď stal šéfredaktorem všech kubánských médií. Každou zprávu teď Kubáncům oznamuje v televizi osobně, je to neuvěřitelné, nejen že mluví svých obvyklých šest nebo pět hodin, ale navíc sděluje Kubáncům všechny aktuální novinky. Změnil Kubu v chaos a velmi pečlivě připravil následnictví vojákům. Poučil se z chyb, které udělali komunisti ve východní Evropě. Proto si myslím, že vojáci v čele s Castrovým bratrem Raúlem budou nějakou dobu u moci. Ne na věky, ale nějakou dobu určitě. Myslím ovšem, že oni sami budou zemi otevírat, ve vládě už teď jsou lidé, kteří po tom touží.

Dílna milostné korespondence

* Měl jste ve vězení nějaké spisovatelské nutkání, něco, co byste chtěl napsat?

Chtěl jsem tam psát divadelní hru. Nejsem sice dramatik jako Václav Havel, nicméně ve vězení mě napadaly náměty. Vězení je v podstatě plné jakoby divadelních výjevů. Třeba samoty. Jsi rok na samotce a nemůžeš vidět svůj obličej. Napadlo mne napsat o člověku, který něco říká, ale gestikuluje v rozporu s tím, co říká.

* Ve vězení jste měl povoleno psát verše o lásce, co na to říkali vaši spoluvězni, např. ti nepolitici?

Pochopil jsem, že poezie může pomoci přežít násilí a že poezii můžou číst všichni citliví lidé. Nemusí být vzdělání, ale musí být citliví. Měl jsem ve vězení "dílno psaní milostné korespondence", pro obyčejné vězně. Taky jsem jim četl klasické milostné verše Cernudovy, nebo Pabla Nerudy či Garcíi Montera, aby je mohli pak poslat svým ženám. Když se nám něco nelíbilo, tak jsme to společně přebásnili, bylo to moc zábavné.

* Jak se v takovém prostředí člověku tvoří?

Zjistil jsem, že je hodně romantických policajtů. A tak moje sbírka veršů z vězení měla policajtské editory. Oni totiž vybírali podle nich nejlepší verše a ty mohly projít. Výhoda byla, že nebyli moc schopní dešifrovat nějaký evidentní politický jínat. Třeba báseň o vlku a červené Karkulce měla evidentně politický podtext, ale jim to prostě nedošlo.

Někdy si o mně mysleli, že jsem prostě blázen a že píšu neuvěřitelné kraviny. Jednou to jeden bachař nevydržel a na rovinu se mě zeptal: "A za tohle vám někdo platí?" A já odpovídal: "No, špatně, ale platí."

Foto autor| Foto: Ludvík Hradilek

O autorovi| Autorka je hispanistka, přednáší na Univerzitě Palackého v Olomouci.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=989238>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 08.08.2005
Autor: Zbyněk Petráček
Zdroj: Respekt
Strana: 16
Číslo: 32/05

Člověk mimo tiseň

S Tomášem Pojarem o jeho misích, našich zájmech a zahraniční politice

Tomáš Pojar se narodil roku 1973 v Praze. Studoval na American International School v Izraeli (1990-92) a politologii na Fakultě sociálních věd UK (1993-98) v Praze. V roce 2003 půl roku pobýval na National Endowment for Democracy v USA ve Washingtonu DC (stipendium Reagan-Fascell). Od roku 1993 spolupracoval s organizací Člověk v tísni (na Balkáně), v roce 1995 tu nastoupil jako zaměstnanec; nejprve vedl humanitární misi v Čečensku, od roku 1997 do letošního června byl ředitelem celé organizace. Od 1. července přešel na Ministerstvo zahraničních věcí, očekává se jeho jmenování do vysoké funkce. Tomáš Pojar je ženatý, má 3 děti.

* Osm let jste vedl organizaci Člověk v tísni. Jaký byl váš největší úspěch?

Nevím přesně, čím se měří. Člověk v tísni je největší organizace svého druhu ve střední a východní Evropě a její roční obrat v poslední době neklesá pod tři sta milionů korun. Tři sta milionů se ale dá také vyhodit z okna. Pro mě byly měřítkem spíše jednotlivé konkrétní činy. Že jsme byli schopni dopravit pomoc tam, kam ji jiní nedopravili, že jsme dokázali udělat na místě něco, co tam nějak setrvalo a situaci zlepšilo. Pro mě byl úspěchem první konvoj s potravinami do Čečenska za války, kdy celý svět říkal, že se tam vůbec nelze dostat. Nebo když jsme na začátku postavili v Afghánistánu první školu - teď je jich tam skoro devadesát. Velké plus je kubánská mise, nejenom kvůli podpoře lidí na místě, ale i proto, že se nám daří snad trochu měnit obdiv ke Castrovi, který v Evropě stále ještě přetrvává.

* A co se vám hodně nepovedlo?

Přáli jsme si změnit přístup k řešení tzv. romské problematiky v Česku a k tomu nasměrovat státní, evropské i místní mechanismy - aby se omezila ghettoizace a chudoba sociálního vyloučení. Abychom nepodporovali romské národní obrození, ale raději řešili reálné problémy. Víím, jak je těžké něco systémově změnit, pokud to jde napříč ministerstvy a všemi možnými orgány a organizacemi. Tady jsem se osobně angažoval a víím, že by to bylo poměrně jednoduché, jenže se to příliš nepodařilo. Trochu se změnil slovník některých orgánů a organizací, ale reálné dopady příliš vidět nejsou, neustále se plýtvá penězi. Jinak si myslím, že Člověk v tísni je úspěšná organizace.

Veteráni a mládí

* Jak se za ta léta proměnili lidé, kteří v Člověku v tísni působí?

O něco stoupl věkový průměr, protože těch pár veteránů, kteří působí v Člověku od začátku, zestárla. Lidé, kteří tam vstupují nyní, jsou mladí, takže už jim schází přímá zkušenost z komunistického Československa, kterou jsem já ještě vstřebal v poslední generaci. Z toho se odvíjí určitý rozdíl v nahlížení na svět a na to, co by se mělo dělat a jak by se to mělo dělat. Mladší generace je daleko evropštější se vším dobrým i špatným, co to přináší. Dokážou si tak například představit, že podle názoru některých může být pro svět největší hrozbou George Bush a Ariel Šaron, což je na západ od nás bohužel poměrně rozšířený názor. Pro mě je to naprosto nepřijatelné a nepochopitelné.

* Možná je to tím, že jde o mladé nadšence. Zástupci západních, třeba německých humanitárních organizací jsou, pokud víím, často profesionálové středního věku. Proč takový rozdíl?

I západoevropští profesionálové mohou mít zvrácené názory. U nás jsou zahraniční mise z mnoha důvodů postaveny na mladých lidech, kteří nemají tolik zkušeností, ale zároveň jsou schopní a ochotní za poměrně malé peníze odjet pryč na rok na dva bez rodiny. Naproti tomu v mnoha západních organizacích si člověk může vzít rodinu s sebou, nebo má takový příjem, aby mohl létat domů a tím nějak sladil dohromady práci a soukromý život.

Ale musím hned dodat, že my jsme nikdy nehledali nadšence, naopak jsme byli ostražití vůči lidem, kteří byli nadšeni z toho, že chtějí někde pomáhat. Vždycky jsme jim říkali: Podívejte se, čeká vás víc práce v kanceláři, různého vyjednávání a manažerské aktivity než zachraňování lidských životů. Fakt, že je někdo nadšenec, o ničem nevyovídá.

* Změní se v tomto smyslu Člověk v tísni?

Nemyslím, že se naše organizace vydá cestou těch zajatých západních mamutích organizací, které jsou často zkostnatělé. Lidé z Člověka v tísni jsou flexibilní a schopní pouštět se do něčeho nového a někam jinam. Jsou schopni se dostat do míst, kam se mnoho dalších organizací prostě nedostane, což bývají právě místa, kde je pomoc nejvíc potřeba. Všichni nemusí být profesionálové, určitá míra nadšení a otevřenosti je dobrá - jinak bychom mohli také rychle zkostnatět.

* Jak se mění chuť české veřejnosti a podniků přispívat na humanitární pomoc?

Naše veřejnost k tomu byla vždycky ochotná, pokud věděla, na co peníze jdou, a pokud k danému místu měla nějaký vztah. Když se v roce 1993 vybral v České republice během měsíce milion dolarů na pomoc Bosně - nikoli od vlády či od firem, ale od lidí -, byli všichni v Bosně i v západních

organizací překvapení: Jak to, že z Česka, ze země, která de facto potřebuje sama pomoc, dorazila profesionálně podpora? Pak se to prokázalo ještě při mnoha dalších případech, ať už to byly zdejší povodně, Kosovo nebo třeba tsunami.

* Co táhne dobročinnost nejvíc?

Samozřejmě to, co Češi znají. Celá věc ale musí být patřičně dlouho v médiích, aby se sbírky nastartovaly, aby to fungovalo, neboť co není medializované, v zásadě příliš neexistuje. A zatřetí: musí být jasno, komu se pomáhá a proč se pomáhá. Do míst, kde to tak jasné není, což je případ Čečenska a svým způsobem Iráku, lidé přispívají méně, protože nejsou přesvědčeni o tom, na co konkrétně peníze dávají, situace je pro ně zmatená, není jim jasné, kdo je obětí a kdo útočníkem.

Doufám, že mi to vydrží

* Co přiměje člověka, který deset let působil v nevládním sektoru, aby přešel do státních služeb?

Jednou za čas je dobré změnit práci a působiště. Neměl jsem jasný plán, že půjdu na místo státního úředníka. Nicméně když jsem dostal nabídku, tak jsem ji přijal.

* Byla lákavější než jiné?

V zásadě ano.

* Je-li už možnost srovnání, jaké jsou silné a slabé stránky nevládního a vládního přístupu?

Nevládní organizace zcela určitě fungují flexibilněji, mají rychlejší rozhodování, "mobilizační" potenciál, protože nejsou svázány toliko pravidly jako státní správa. Naráží ale na určité limity, protože existují přirozené sféry, kde vlády a diplomacie zastupitelné nejsou. V mnoha ohledech to může na místě fungovat tak, že se nevládní a vládní přístupy vzájemně doplní. Není to ale pravidlem: někde se doplňují, někde méně a záleží na daném problému, nakolik se sejdou. Zásadní konflikt tu být nemusí. Zásadní problém ovšem je, že existují špatné a dobré nevládní organizace, stejně jako jsou špatné a dobré vlády.

* Větší flexibilita, rychlejší rozhodování... Do jaké míry může bývalý šéf Člověka v tísní tuto zkušenost přenést do státní správy?

My jsme v Člověku vždycky razili přístup, že je potřeba hledat důvody, proč se věci dají dělat, a ne proč se dělat nedají. A já doufám, že toto mi vydrží. Ale opět: hledat důvody k pasivitě lze taky v rámci nevládní organizace. Záleží i na tom, jak je ta organizace velká a jak funguje. Před osmi lety, když jsem přebíral po Šimonu Pánkovi vedení, měl Člověk v tísní nanejvýš čtrnáct zaměstnanců. V naprosté většině to byli kamarádi, kteří spolu jezdili o víkendech ven. Dneska je tam zaměstnáno sto čtyřicet lidí, kteří se dost často navzájem neznají. Chtě nechtě musí respektovat postupy nějakého řízení, což už je podobné jako na ministerstvu. Jde tu o míru: zda jsou pravidla skutečně nutná k fungování, nebo zda jsou tu jenom pravidla pro pravidla.

* Zamlouvá se vám zahraniční politika Prahy posledních let?

Myslím, že česká diplomacie dokázala dlouhodobě udržet některá témata bez ohledu na to, jaké vlády nebo konkrétní ministři byli zrovna v křesle. To se nám nejen vyplatilo, ale ukázalo se to jako správná cesta. Kritický bych byl asi v situacích, kdy se snažíme vystupovat jako globální mocnost a témat i priorit si bereme příliš mnoho. Jsem zastáncem spíše jiné cesty: klidně se pohádat, argumentovat a vytříbit si názory na to, co dělat máme a co nemáme.

* Myšleno regionálně?

Myšleno regionálně nebo třeba tematicky, i když to jde ruku v ruce. Témat, která pak můžeme nějak tlačit, kde můžeme opravdu nějak účinně přispět, není moc - jsme malá země. Je dobré si vybrat méně cílů, ale věnovat se jim pořádně.

* Jaký by byl ideál české zahraniční politiky Tomáše Pojara coby náčelníka Člověka v tísní, dejme

tomu v roce 2000?

Vždycky jsem byl přesvědčen o tom, že zahraniční politika by měla spočívat na třech pilířích - podpora prosperity, stability a svobody ve světě. Jedno bez druhého a třetího prostě nemůže fungovat a pro nás je životně důležité, aby se tento prostor rozšiřoval. Nikdy jsem nebyl přesvědčen o tom, že veškeré krize světa mohou být vyřešeny přísunem humanitární pomoci nebo obranou lidských práv. Vždy je to souhra více faktorů a obě zmíněné oblasti představují jen část celkového působení. A zároveň, jak už jsem říkal, jsem byl vždy přesvědčen o tom, že Česko si má vybírat méně cílů, leč jasně prodiskutovaných a jasně definovaných. Těm bychom se pak měli věnovat soustavně a dlouhodobě, abychom mohli něčeho docílit, abychom byli vnímáni jako seriózní partneři, kteří myslí svoji politiku vážně.

* Do jakých regionů bychom měli mířit?

Regionálně bude naše těžiště kromě transatlantického prostoru vždy více na Balkáně, na území bývalého Sovětského svazu a v danou chvíli na problematickém území Blízkého východu, se kterým se budeme ještě desetiletí potýkat, ať už budeme chtít nebo ne. V zemích odlehlejších, na druhé straně planety, už tolik zájmů a důvodů pro naše působení není. A v našem rozhodnutí pro nějakou prioritu se musí prolínat řada pádných důvodů, hledisek tu musí být vždy více. Především hlediska bezpečnostní a také ekonomická.

* Liší se nějak zmíněný hypotetický pohled Tomáše Pojara-humanitáře od reálného pohledu Tomáše Pojara-ministerského úředníka?

Možná za půl roku nebo za rok to bude jinak, ale v zásadě nevidím moc důvodů, proč by se lišit měl.

* Poslední odbočka k Člověku v tísní. Proč vlastně nepůsobí v Severní Koreji?

Nikdy jsme nenabývali přesvědčení, že by tam naše působnost skutečně pomohla lidem, a ne režimu v udržení se u moci. Kontrolovat, komu pomoc jde, aby nebyla zneužita, což bylo vždy naše pravidlo číslo jedna, tam prakticky nelze. Nikdy bychom tudíž nebyli schopni říci, že se naše pomoc dostala skutečně k těm, kteří ji potřebují. To zaprvé. Zadruhé jsem se vždycky snažil koncentrovat naše úsilí do méně oblastí a pracovat tam intenzivněji a pořádně. A třetí důvod spočívá právě tady: nedovedu si představit, nakolik by se z Česka daly sehnat peníze na pomoc Severní Koreji.

Všechny české mise - a to se netýká jen Člověka v tísní - musely být aspoň zpočátku financovány z Česka, ať už ze zdrojů veřejných nebo soukromých. A teprve potom na místě, když se ty programy rozjely a ukázaly se jako úspěšné, nebyl problém sehnat daleko větší finance ze zahraničí. A nelze-li sehnat peníze na rozjezd zahraničního projektu z Česka, tak tam není možné smysluplně působit.

* Existuje v Severní Koreji vůbec nějaká humanitární pomoc přímo na místě?

Jsou tam mezivládní organizace, agentury OSN, Červený kříž a nevládní organizace z mnoha západních zemí. Nicméně nejsem přesvědčen, že všechny tyto organizace dlouhodobě přispívají k tomu, aby byl vyřešen mnohaletý problém hladomoru a represí.

Člověk v tísní už ve svých počátcích říkal: v době, kdy bylo obklíčeno a bombardováno Sarajevo, není možné jenom neustále vozit mouku a další mouku. Je třeba zgruntu změnit situaci, aby se tamní lidé mohli žít sami a nepadaly na ně bomby. V určitých fázích totiž může docházet k tomu, že humanitární organizace de facto podporují status quo, podporují místní brutální režim i represe. Když to přeženu, lidé jsou potom strženi najedení, nikoli hladoví, ale v realu to končí stejně tak, že jsou mrtví.

* Jaké jsou šance českého prostřednictvím na Korejském poloostrově, o němž se loni začalo spekulovat a jehož možnosti letos na jaře sondoval Lubomír Zaorálek?

V případě režimu tak brutálního vůči vlastním obyvatelům a zároveň tak nebezpečného pro stabilitu rizikové oblasti této planety je legitimní a úplně v pořádku zkusit cokoli, aby se v koordinaci s dalšími státy snížil práh katastrofy. V současné době nikdo nedokáže posoudit šance kohokoli na to, že by v Koreji k něčemu přispěl. Neznamená to, že se o něco takového nemáme snažit, ale měli bychom se sami sebe kriticky ptát, nakolik můžeme k něčemu přispět a přispíváme, a nakolik se máme raději soustředit na jiné aktivity a priority. V tuto chvíli na to odpověď nemám.

Jak hledat spojení

* Za necelý rok budeme mít novou vládu, dost možná vytvořenou ODS. Jaké body zahraniční politiky by měly zůstat neměnné a nezávislé na konkrétní vládě? Jaké se naopak mohou měnit, aniž by to poškodilo české, respektive evropské zájmy?

Neměnné by mělo zůstat naše členství v Evropské unii, coby unii otevřené, v níž probíhá konkurence, soutěž nápadů, systémů a hodnot. Druhá věc je naše zakotvení v NATO - měli bychom udělat vše pro to, aby nedošlo k dalšímu otevřenému a fatálnímu konfliktu a oddálení Evropy a USA, neboť je životně důležité, aby Evropa a Amerika spolupracovaly. S pádem vlády či výměnou ministra by se také nemělo měnit nasměrování na pár vhodných konkrétních priorit, které by měly být dlouhodobé. To ovšem neznamená, že bychom neměli brát v úvahu měnící se situaci ve světě, že bychom si občas neměli klást otázku, jestli nezaměřit pozornost také jinam. Taková debata je nutná. Ale dlouhodobé, již nastartované věci by se měly držet.

* Kde by se mohly české zájmy, cíle či priority lišit od evropských?

Nejsou to velké, obecné zájmy. Všichni se shodneme na tom, že by třeba Bělorusko či Moldávie včetně Podněstří měly být stabilní, prosperující demokratické země. Ale lišíme se v konkrétním přístupu z hlediska jednotlivých priorit - identifikace nejpálčivějších problémů a jejich řešení. Naše zkušenost česká, respektive zkušenost tzv. nových evropských zemí, se skutečně liší od zkušenosti mnoha zemí západní Evropy, z čehož plynou jiné priority a jiné představy o řešení tamní situace. Nás jako Česko tolik primárně nepálí situace v Africe, jakkoli může být místně hrozná. Oproti tomu v Zakavkazsku nebo ve Střední Asii není Evropská unie tak aktivní, jak bychom si my mohli přát. Naše směřování a naše priority míří prostě trochu jinam než například priority Španělska a Portugalska.

* Určitý rozpor se ukázal i v postoji vůči Castrovi. Jak se teď, po poslední vlně zatýkání na Kubě, může Praha v rámci Evropské unie prosadit? Opravdu nezbyvá než čekat do června 2006, než Evropská komise rozhodne o možných sankcích?

Dokážu vyjmenovat x různých důvodů, proč má cenu, aby se Česko na Kubě angažovalo. Na druhou stranu to nevidím jako národní zájem, situace na Kubě není něco, co nás nějak může ohrozit. A co se týká evropské pozice, je samozřejmě vždy možné něco dělat a hledat pro to spojení: celá řada dalších zemí i jednotliví ministři či poslanci Prahu podpořili a podpoří. Je to navíc i dobrá příprava na to, až někdy budeme skutečně obhajovat své národní zájmy. To je také jeden z důvodů, proč říkám, že Kuba je důležitá - abychom viděli, jakým způsobem se dají hledat spojení, jak vlastně rozhodování a prosazování zájmů v Bruselu probíhá.

Smůla je v tom, že EU má nyní řadu opravdu palčivých záležitostí a problém kubánských disidentů, Castra a ještě větší problém spojení Castra a Chaveze, který by se už mohl dotknout našich i evropských zájmů, může narůstat. V následujících měsících bude nicméně v porovnání s trable kolem přijímání evropské ústavy nesmírně těžké evropskou pozici vůči Kubě nebo Venezuele prosadit.

* Existuje nějaký konkrétní a aktuální případ nám regionálně blízký, kde bychom si mohli vzít kubánskou zkušenost k srdci jako poučení?

Bělorusko, Ukrajina a Moldávie s Podněstřím. Ve chvíli, kdy by se ještě více vymkl z kontroly režim v Bělorusku, kdy by Ukrajina nesměřovala alespoň hlemýždími kroky na Západ, ale opačně, kdy se budou nadále pašovat zbraně a prát špinavé peníze v Podněstří, měli bychom mít připravené své stanovisko a prosazovat ho na evropské úrovni. V těchto bodech můžeme spolupracovat s Poláky a dalšími zeměmi, které to pálí víc, neboť jsou na hranici EU.

Myslím si, že máme co říci a co ukázat i na Blízkém východě - náš vyvážený postoj k izraelsko-palestinskému konfliktu je také jedním z příkladů. My totiž tu vyváženost chápeme trochu jinak, než je chápána v mnoha evropských zemích od nás na západ.

* Čím konkrétně se liší postoj Prahy k Bělorusku od postoje Bruselu?

Lukašenko je už obecně brán jako nepřijatelný diktátor. Ale liší se pohledy na mechanismy, jak napomoci ke změně režimu. Evropa není schopná jasně a konkrétně podpořit demokratickou opozici kdekoli na světě. Můžeme na základě vlastní zkušenosti poukazovat na to, že bruselská byrokracie si mnohdy hraje na to, že řeší nějaké problémy, ale my jsme přesvědčeni o tom, že se namísto toho

ocitá ve slepé uličce.

Naše zájmy

* V čem se liší náš vyvážený postoj k palestinsko-izraelskému konfliktu od toho západoevropského?

Myslím, že máme větší pochopení pro zajištění izraelské bezpečnosti. Po událostech v Madridu a Londýně se ale snad změní pohled i v jiných evropských zemích. Také si asi více uvědomujeme, že Izrael je jedinou blízkovýchodní demokracií.

* Řekl jste, že situace na Kubě nemůže ohrozit naše "národní zájmy". Jaká situace, kde a kdo naše "národní zájmy" podle vás dnes ohrožuje? Mohl byste se pokusit tyto zájmy formulovat?

Životně důležitý je pro nás úspěch ve válce s terorismem a silné transatlantické spojení. Dále pak stabilita, ekonomický rozvoj a demokratizace Balkánu i postsovětského prostoru.

* Znáte dobře situaci v Čečensku, poznal jste ruský přístup k opozici. Co z toho pro nás vyplývá? Máme se Ruska zase bát, jak nás vyzývají někteří znalci tamních poměrů?

Věřím, že Rusko nakonec ve svých reformách uspěje. Považuji za klíčové, aby se v následujících letech povedly ekonomické a politické reformy na Ukrajině a Ukrajina se alespoň částečně integrovala do Evropy. Pokud se to podaří, výrazně se zvýší šance na prozápadní směřování samotného Ruska.

* Máte být vysokým úředníkem ministerstva, jehož možný příští šéf z ODS - Jan Zahradil - odmítá omluvu vyhnaným sudetským Němcům. Co si o tom problému myslíte vy?

Ohledně nedávno navrženého gesta nemám dost podrobných informací, takže na to nedokážu odpovědět. Mohu snad jen říct, že za základní a nezpochybnitelný pilíř našich vzájemných vztahů považuji Česko-německou deklaraci. Hlavně si ale myslím, že by se otázka odsunu sudetských Němců neměla otevírat a vyhrocovat v době probíhající předvolební kampaně v Německu a začínající kampaně u nás. Případné jednotlivé kroky by pak měly mít vždy podporu všech demokratických stran bez ohledu na to, kdo je u vlády a kdo v opozici.

* Jako vysokého úředníka diplomacie evropského státu vás samozřejmě čeká účast na tvorbě evropsko-čínské politiky. Jejím současným heslem je partnerství a vstřícnost. Ale co si přitom počít s Tibetem a Tchaj-wanem?

Nesmíme přispět k vyhrocení situace v oblasti a nesmíme zapomínat, že tamější stabilitu garantují američtí vojáci. V zájmu Západu je, aby na čínské ekonomické reformy navázaly pozvolné reformy politické. Jen politické uvolňování může zajistit dlouhodobou stabilitu. Pokud se tak nestane, obávám se, že v důsledku případné ekonomické krize a následného propuknutí sociálních bouří může nastat obrovský kolaps. Úspěšné politické reformy zároveň napomohou k vyřešení vámi zmíněných neuralgických bodů.

NEWTON Information Technology, s. r. o. Copyright (c) 2003
Zdrojem zpráv je RESPEKT. Copyright (c) 2003

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=913433>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 15.08.2005
Autor: José Noguera
Zdroj: Respekt
Strana: 10
Číslo: 33/05

Spojí-li se čert s rohatým

Družba Castrovy Kuby a Chávezovy Venezuely vytváří riziko nejenom pro Latinskou Ameriku. Nikoli hrozbu války, ale šířící se neblahou inspiraci.

Proč se minulé pondělí v Praze demonstrovalo před venezuelskou ambasádou? Za svobodné volby v této zemi, v níž sedm let autokraticky vládne Hugo Chávez, a proti sblížení jeho režimu s komunistickou Kubou. Tyto trendy totiž přesahují rámec vztahů mezi dvěma zeměmi.

Díky, Šakale

Chávezovy kontakty s Fidelem Castrem začínají, když pučista z roku 1992 vychází po dvou letech z vězení. V Havaně pronáší veřejnou řeč a prohlašuje se za nepřítele USA a kapitalismu. V roce 1998 vyhrává prezidentské volby a vztahy s Kubou nabírají na intenzitě. O rok později píše dopis teroristovi Šakalovi, který uzavírá slovy: "S hlubokou vírou v naši věc a naši misi, dnes a navždy! Hugo Chávez Frías." 8. května 2000 v Havaně veřejně definuje své záměry na expanzi kubánského systému na celou Latinskou Ameriku: "Vždy jsme schvalovali, že venezuelský lid plyne jako velká řeka do moře kubánského štěstí... latinskoamerické a karibské národy mají povinnost se plavit po stejných mořích a nad hlavou mít stejnou hvězdu spravedlnosti, štěstí a práce jako lid kubánský."

První obětí tohoto plánu jsou sami Venezuelané. Chávez vládne železnou rukou moci výkonné i soudní - státním institucím, vojsku, parlamentu, Nejvyššímu soudu, volební radě, státnímu zastupitelství i kontrolnímu úřadu. Naposledy státní zastupitelství podalo žalobu na deník El Universal, neboť autor jednoho komentáře tvrdil, že Venezuela klečí před vládou na kolenou. Podle nevládních organizací bylo od Chávezovy revoluce usmrceno 37 tisíc Venezuelanů a likvidační komanda ročně provádějí na 130 "poprav". Kubu ale Chávez zásobuje 53 tisíci barelů ropy denně. Kuba platí prý tím, že do Venezuely posílá lékaře. Nicméně Venezuela těmto lékařům také poskytuje plat, a tak berou práci doktorům venezuelským. Kuba též posílá do Venezuely tisíce vojáků a tajných policistů. Navíc podle nedávno uzavřené dohody o vydávání zločinců mezi Kubou a Venezuelou může být jakákoli osoba, ať s venezuelským či cizím občanstvím, vydána na Kubu, pokud o to Havana požádá. Přitom na Kubě neexistují ani minimální záruky na řádný soudní proces.

A teď, když máme televizi

Chávezovsko-castrovská revoluce se šíří. Fidel je mozkiem a Chávez finančníkem. První hrozbu představují pro Kolumbii. Tamní teroristická skupina FARC má dva finanční zdroje - obchod s drogami a únosy lidí. Téměř ihned po převzetí moci Chávez jednostranně zrušil průlety letadel monitorujících pohyb drog, které se uskutečňovaly ve spolupráci s USA. Nyní mají FARC operační základny ve Venezuele. Nedávno zatkli agenti kolumbijské policie při tajné operaci v Caracasu tajemníka FARC Rodriga Grandu, což způsobilo diplomatický konflikt mezi oběma zeměmi. Granda měl totiž u sebe legální venezuelské doklady a navíc se zjistilo, že loni, kdy byl Chávez opět zvolen prezidentem, figuroval na volebních seznamech.

Další ohroženou zemí je Bolívie. Vůdce pěstitelů koky Evo Morales je odhodlaný následovník Cházeze. Díky jeho penězům a Castrovým radám zorganizoval Morales davové protesty, které sabotovaly těžbu plynu a ropy a napomohly svržení dvou prezidentů.

Nedávno Chávez otevřel TV stanici Telesur (51 % kapitálu z Caracasu a 19 % z Havany). Tento kanál, kterému šéfuje jeho někdejší ministr informací Andrés Izarra, má propagovat společné cíle Castra a Cházeze. V prvních vysíláních uváděl záběry Tirofija (přezdívka - doslova přesný zásah - nejvyššího šéfa FARC) a účastníků manifestací v Kolumbii vykřikujících protivládní hesla, což Bogota považuje za propagandu terorismu a protikolumbijské vystoupení.

Chávez jako jediný prezident navštívil po první válce v Zálivu Saddáma Husajna. Udržuje těsné vztahy s Kaddáfím v Libyi a podporuje Mugabeho diktaturu v Zimbabwe. Nedávno prohlásil, že Írán má právo na vývoj jaderných zbraní, a zintenzívnil své vztahy s Teheránem. Ano, Latinskou Amerikou to nekončí.

O autorovi José Noguera, autor byl náměstkem ministra zahraničí Venezuely (1992-93), nyní působí v opozičním hnutí Sumate a jako profesor na pražském CERGE-EI.

<http://respekt.newtonit.cz/default.asp?cache=946102>

Elektronický archiv týdeníku RESPEKT spravovaný společností NEWTON Information Technology, s. r. o.
<http://respekt.newtonit.cz/>

Datum: 12.12.2005
 Autor: Markéta Pilátová
 Zdroj: Respekt
 Strana: 11
 Číslo: 50/05

Když populisté hrozí

Dvanáct latinskoamerických zemí chystá volby. Rozšíří se dále demokracie?

Čtyři z pěti obyvatel Latinské Ameriky se budou moci během příštích dvanácti měsíců svátečně nastrojít a jít k volbám. Jenže jen 28 % z těchto lidí je nyní spokojeno s tím, jak se jim žije. Dají tedy průchod své zlosti a svěří svůj osud populistickým politikům? Nebo podrží umírněnější prezidenty nakloněnější volnému trhu a skutečným reformám? To je zásadní otázka. Bude prosperovat latinskoamerická "osa zla" - Kuba, Venezuela, Bolívie -, u níž hrozí, že populismus extremistických prezidentů vyučených u Fidela Castra přeroste demokracii přes hlavu? A co velikáni jako Mexiko a Venezuela? Příští rok bude pro Latinskou Ameriku bez nadsázky klíčový. Leccos naznačí už tato neděle, kdy budou svého prezidenta volit Bolivijci.

Nějak normálněji

Ve většině zemí Latinské Ameriky vládnou demokratické poměry a téměř všechny se pokoušejí dostat z ekonomických potíží minulých období. Jejich snahy nejsou nepodobné těm našim ve střední Evropě po pádu komunismu.

Na počátku 90. let se v Latinské Americe ukázalo, že diktaturám levicového i pravicového stříhu dochází dech. Hospodářsky své země nemohly ruinovat do nekonečna, krunýř studené války pukal a tlak veřejnosti v mnoha zemích připomínal naši sametovou revoluci. Těmto změnám fandily nejen Spojené státy, které rozhodně nestojí o překerní sousedy za humny, ale také celé mezinárodní společenství. Klima tehdejší doby by se dalo přirovnat k nadějím vkládaným do rozpadu sovětského bloku a vzniku mladých východoevropských demokracií. A stejně jako jsme se my prali se sovětskými dluhy, privatizací a dědictvím komunistických papalášů, vyrovnávala se i Latinská Amerika s minulými běsy. Dodnes je aktuální vyšetřování zločinů minulosti - vyšetřují se "zmizení" lidí, ruší se imunity generálům zodpovědným za politické vraždy a mnoho politiků zařazuje tato témata do svých předvolebních prohlášení. Mnoho zemí bylo a je zadlužených u Mezinárodního měnového fondu, velká většina z nich řešila ve svých demokratických plenkách hyperinflaci, obrovskou nezaměstnanost, dosahující v zemích, jako je Bolívie, několika desítek procent, a strmě narůstající kriminalitu.

Novopečení demokratičtí politici sázeli také na ekonomické reformy, jak jim radili lidé z Mezinárodního měnového fondu. Propagovali zejména privatizaci, liberalizaci, otevření trhu zahraničním investorům a vyrovnanou fiskální politiku. Stejně jako ve východní Evropě i tady se v tomto lukrativním bodě často mísila ekonomická vize s grandiózní korupcí. Dodnes je korupce jedním ze zásadních problémů, který latinos zatím nedokáží uspokojivě řešit, zejména proto, že sociální propast mezi chudými a bohatými je zde tradičně obrovská a míra vzdělanosti mnohem nižší než ve východní Evropě. Tam sice vládly komunistické diktatury, ale jejich školský systém navazoval na minulá období. "Vymývání mozků" sice probíhalo, ale vedle něj se ještě také vyučovaly přírodní vědy a dobrou úroveň měly i některé technické obory. Latinskoameričtí diktátoři to měli snadnější, zdejší vzdělávací systémy zakládali zejména misionářů a katolická věrouka příliš neholdovala exaktním vědám. Jediné kvalitní vzdělání tak poskytovalo soukromé školství a to je dodnes pro 90 % mladých lidí prakticky nedostupné.

Přicházejí sliby

V uplynulých patnácti letech nastoupily vlády slibující příliv zahraničního kapitálu a liberální reformy v

duchu tzv. Washingtonského konsensu prosazovaného Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou. A na kontinentu se skutečně začali zabydlovat velcí investoři ze Španělska, Kanady či USA. První demokratické volby v regionu slibovaly mnohé a hlavně to všechno slibovaly rychle. Mnoho voličů je však zklamáných, protože jejich život se příliš nezměnil.

Zpráva mezinárodní Hospodářské komise pro Latinskou Ameriku a Karibik (CEPAL) vydaná před čtrnácti dny hovoří až příliš jasně. Přibližně 213 milionů lidí v Latinské Americe žije v bídě (asi s jedním dolarem na den) a z nich 40,6 % v bídě naprosté, čili ani ne s jedním dolarem na den. Nejvíce totiž pořád kulhá přerozdělování ve společnosti. Jen mizivá část zisků ze zdanění investorů je opravdu investována rozumně do sociální politiky či zdravotnictví, protože místní byrokracie po diktaturách zdědily nejen zastaralé myšlení, ale i klientelismus a takřka všudypřítomnou korupci. A aby toho nebylo málo, svou nezanedbatelnou roli v mnoha zemích hraje narkomafie. Na nespokojenost začali sázet v posledních volebních obdobích populisté typu venezuelského Huga Cháveze, brazilského Inácia Luly či bolivijského Evo Moralese a ve svých programech už tolik nemluvili o privatizacích, ale naopak zejména o sociálních programech. Jejich projevy však často připomínaly spíše komunistickou propagandu než umírněnou levicovost.

O traktor a pejskovi

Leckde se však spousta věcí daří. Až "záračným" vývojem bezesporu prošlo Chile, jehož hospodářství rostlo od poloviny osmdesátých let o 6 % a které by mohlo v příštích letech kladně ovlivnit andské země, jako je sousední Peru či Bolívie. V Chile dnes vede v průzkumech socialistická kandidátka Michelle Bacheletová, navazující na ekonomické a sociální reformy oblíbeného prezidenta Ricarda Lagose. Je jisté, že Chile má dost extremismu levicového i pravicového, sází na celkovou modernizaci, otevření svých trhů, ale také bojuje s úspěchem proti korupci a neoslabují je drogové kartely. Přesto většina investic a bohatství zůstává v rukou pouhých 10 % obyvatelstva a 9,24 % Chileců je nezaměstnaných. Nezanedbatelná je také otázka diskriminace původního indiánského obyvatelstva, které na ekonomický rozvoj doplácí ztrátou svých unikátních přírodních území. Důležité bude klánit ve velkých zemích, bohatých na přírodní zdroje, jako je Mexiko či Venezuela. Právě tyto státy představují jakési protipóly přístupu k reformám a dnes spolu neudrží diplomatické styky. Situaci vyvolal nedávný spor, kdy se Hugo Chávez, v latinskoamerických médiích s oblibou přezdívaný "traktor", nechal slyšet, že mexický prezident Vicente Fox je "pejsek Impéria" (rozuměj Spojených států). Pejsek prakticky okamžitě odvolal svého ambasadora z Venezuely a traktor válčující hlava nehlava všechny, kdo se nehodí do krámu jeho panamerické vize pod vedením koho jiného než jeho, udělal totéž. Podívejme se přitom na výsledky vládnutí těchto dvou jistě zásadních postav zdejší politické scény.

Fox prosazující vstup latinskoamerických zemí do Zóny volného obchodu (ALCA) s USA otevřel ekonomiku dokořán a dnes má Mexiko trojnásobně vyšší export než v polovině devadesátých let. Navíc jsou hospodářské aktivity mnohem různorodější než v době, kdy 80 % vývozu tvořila ropa. Dnes naopak 84 % exportu pochází z nejrůznějších jiných odvětví. Zisky však, stejně jako v Chile, opět zůstávají v příliš málo rukách.

Na druhé straně Chávez za sedm let svého prezidentování dokázal přes populistické sliby počet chudých Venezuelanů zvýšit o 25 % a ropa se podílí na vývozu Venezuely 75 %. Zvyšuje se nezaměstnanost a daně pro zahraniční investory. Inflace narostla z 11 na 17 %. Ovšem vysoká neúčast v posledních parlamentních volbách minulý týden dává jistou naději, že Venezuela začíná mít svého zpívajícího traktoristy dost.

Jistota proměny

Latinská Amerika se v posledních patnácti letech zásadně proměnila. Do džungle se nezakusují už jen asfaltky a motorové pily, ale i v těch nejchudších oblastech z ní vykukují stříšky cyberkavárny, v nichž je vysokorychlostní internet standardem. Lze zahlédnout zářivá sluchátka iPodů. Jednotlivé společnosti diskutují o právu gayů na manželství a v médiích se propírají dříve nemyslitelná témata jako domácí násilí či uplatnění ekoturismu v ekonomice. Pokud se podaří racionálními argumenty přesvědčit Latinoameričany o nutnosti pokračování tohoto trendu, půjde brzy o jeden z nejdynamičtějších koutů planety.

***

Rok rozhodnutí

Harmonogram jednotlivých voleb v zemích Latinské Ameriky, v některých případech prezidentských (Chile, Kolumbie, Mexiko, Brazílie, Venezuela), někde parlamentních (Kostarika, Ekvádor, Nikaragua), jinde kombinovaných (Bolívie, Haiti, Peru).

Honduras 27. 11. 2005

Chile 11. 12. 2005

Bolívie 18. 12. 2005

Haiti 27. 12. 2005

Kostarika 5. 2. 2006

Peru 9.4. 2006

Kolumbie 28. 5. 2006

Mexiko 2. 7. 2006

Brazílie 1. 10. 2006

Ekvádor říjen 2006

Nikaragua 5. 11. 2006

Venezuela 4. 12. 2006

Foto popis| I my chceme do světa. (Cyberkavárna na nejdlejší planetě - chilském Velikonočním ostrově.)

Foto autor| FOTO PROFIMEDIA CZ / AFP

O autorovij Markéta Pilátová, Autorka je hispanistka, působí v brazilském státě Mato Grosso do Sul.